

Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանություն

ԵՐԵՎԱՆ 2013

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	4
1. ՀՀ համայնքներում ընդհանուր իրավիճակը բյուջետային ծախսերի կատարման բնագավառում	5
2. Համայնքի բյուջետային ծախսային քաղաքականության իրականացման հիմնավորումը	8
3. ՀՀ համայնքների դասակարգումը ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունում	9
3.1 Համայնքների դասակարգումն ըստ բնակչության թվի	10
3.2 Համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային կարողությունների	11
4. Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունն՝ ըստ ՀՀ համայնքների առանձին խմբերի	13
4.1 Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների բնագավառում	14
1-ին խումբ	15
2-րդ խումբ	17
3-րդ խումբ	19
4-րդ խումբ	21
5-րդ խումբ	23
6-րդ խումբ	25
7-րդ խումբ	27
8-րդ խումբ	29
9-րդ խումբ	30
4.2 Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը ՏԻՄ-երի կողմից ծառայությունների մատուցման բնագավառում	32
5. Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության կիրառումը Եզրափակում	36
Սկզբնաղբյուրներ	40
Հավելված 1.	41
Հավելված 2.	42
Հավելված 3.	43
Հավելված 4.	44
Հավելված 5.	45

Ներածություն

Ներկայումս Հայաստանում գործում են 915 համայնքներ, որոնք միմյանցից բավականին տարբերվում են իրենց վարչական տարածքների չափերով, բնակչության թվով, բյուջեների եկամտային կարողություններով, ծախսային կարիքներով և այլ ցուցանիշներով: Սակայն, Հայաստանի բոլոր համայնքների (բացառությամբ Երևան քաղաքի), անկախ դրանց առանձնահատկություններից, տեղական ինքնակառավարման մարմինների (ՏԻՄ-երի) լիազորությունները, դրանց իրավական, տնտեսական, ֆինանսական հիմքերն ու երաշխիքները սահմանվում են նույն՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով: Բնականաբար, այդ 915 համայնքների ՏԻՄ-երը նմանատիպ (որակի և քանակի առումով) ծառայություններ չեն մատուցում (և չեն էլ կարող մատուցել) իրենց համայնքների բնակիչներին:

Ծառայությունների մատուցման արդյունավետությունը մեծապես կախված է ՏԻՄ-երի կողմից վարվող բյուջետային ծախսային քաղաքականությունից: Շատ համայնքների ՏԻՄ-եր հաշվի չեն նստում իրենց կողմից սովորույթի ուժով վարվող ծախսային քաղաքականության հետ և փորձեր չեն կատարում այն բարելավելու ուղղությամբ: Նրանք, կամա թե ակամա, հաճախ խախտում են համայնքային ծառայությունների մատուցման ողջամիտ համամասնությունները՝ առաջնահերթություն տալով այս կամ այն համայնքային ծառայությանը և անտեսելով կամ մասնակիորեն մատուցելով մյուս ծառայությունները: Հայաստանի ՏԻՄ-երը շատ դեպքերում ուշադրություն չեն դարձնում օրենսդրական այն պահանջի վրա, ըստ որի նրանք առաջնահերթ պետք է իրականացնեն իրենց պարտադիր և պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունները, որից հետո միայն՝ կամավոր լիազորությունները¹: Արդյունքում, ՏԻՄ-երը հաճախ խախտում են օրենքի պահանջները՝ ֆինանսավորելով կամավոր լիազորությունները՝ պարտադիր լիազորությունների փոխարեն:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ներկայումս կարիք է զգացվում մշակելու ՏԻՄ-երի կողմից բյուջետային ծախսերի պլանավորման և կատարման որոշ համամասնությունների ապահովմանն ուղղված քաղաքականության մեթոդաբանություն: Սույն աշխատանքում ներկայացվում է համայնքների բյուջետային ծախսերի քաղաքականության այդպիսի մի մեթոդաբանություն՝ ըստ համայնքների տիպերի, որը ՀՀ ՏԻՄ-երի համար կծառայի որպես խորհրդատվական մեթոդական ուղեցույց՝ մշակելու և իրականացնելու իրենց համայնքի ծախսային քաղաքականությունը՝ ելնելով տվյալ համայնքի առանձնահատկություններից:

Նման մեթոդաբանության մշակման համար անհրաժեշտ է, նախ՝ հակիրճ ներկայացնել ՀՀ համայնքներում ներկայումս տիրող ընդհանուր իրավիճակը բյուջետային ծախսերի իրականացման բնագավառում, հիմնավորել ՏԻՄ-երի կողմից որոշակի ծախսային քաղաքականության իրականացման անհրաժեշտությունը, այնուհետ՝ կատարել ՀՀ համայնքների դասակարգում՝ որոշակի չափանիշների հիման

¹ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 10

վրա, և, վերջապես՝ առաջարկել ՏԻՄ-երի ծախսային քաղաքականության գործնականում կիրառելի մեթոդաբանություն՝ ըստ համայնքների առանձին խմբերի:

1. ՀՀ համայնքներում տիրող ընդհանուր իրավիճակը բյուջետային ծախսերի կատարման բնագավառում

Համայնքի ծախսային քաղաքականության հիմքում ընկած է ՏԻՄ-երին օրենքով վերապահված լիազորությունների թիվը և դրանց իրականացման համար հատկացվող ֆինանսական միջոցների մեծությունը: ՀՀ ՏԻՄ-երի՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» (Երևան համայնքի դեպքում՝ «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին») ՀՀ օրենքով սահմանված լիազորությունների քանակական տվյալներն՝ ըստ առանձին տեսակների (պարտադիր, կամավոր և պետության կողմից պատվիրակված) և ՏԻՄ-երի գործունեության բնագավառների (առ 1-ը հունվարի 2013թ.), բերված են հավելված 1-ում: Բերված տվյալներից երևում է, որ ՀՀ ՏԻՄ-երի օրենքով սահմանված պարտադիր լիազորությունների թիվը կազմում է 60 (Երևանի դեպքում՝ 63), պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունների թիվը՝ 20 (Երևանի դեպքում՝ 19) և կամավոր լիազորությունների թիվը՝ 23 (Երևանի դեպքում՝ 11), իսկ բոլոր լիազորությունների թիվը կազմում է 103 (Երևանի դեպքում՝ 93): Մյուս կողմից, օրենքում թվարկված կամավոր լիազորությունների ցանկը սպառնիչ չէ, ՏԻՄ-երը կարող են իրականացնել համայնքային շահերին վերաբերող, օրենքին չհակասող ցանկացած գործունեություն: Հետևաբար, ՏԻՄ-երի լիազորությունների շրջանակը կարող է դիտարկվել շատ ավելի լայն, քան սահմանված է օրենքով:

Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ 2007-ին օրենքով արմատական փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել ՀՀ բյուջետային դասակարգման մեջ, որոնք համահունչ են միջազգայնորեն ընդունված՝ Պետական ֆինանսների վիճակագրություն – 2001 (GFS-2001) համակարգի բյուջետային դասակարգմանը²: Համայնքների բյուջեների կազմման մասով, դրանք ուժի մեջ են մտել 2009թ. բյուջետային գործընթացն օրենքով սահմանված կարգով սկսվելու պահից, իսկ համայնքների բյուջեների կատարման մասով՝ 2009թ. հունվարի 1-ից: Փաստորեն 2009թ.-ից սկսած՝ ՀՀ համայնքներն իրենց բյուջեները կազմում, հաստատում և կատարում են Հայաստանում ներդրված բյուջետային նոր դասակարգմամբ:

Համայնքային ծախսային քաղաքականության ձևավորման և արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ է ունենալ ՏԻՄ-երի՝ օրենքով սահմանված յուրաքանչյուր լիազորության իրականացման նվազագույն արժեքը, իսկ այդ լիազորությունների իրականացման, հատկապես հանրային ծառայությունների մատուցման մասով, արժեքների հաշվարկումը և գնահատումը բավականին բարդ գործ է և կախված է բազմաթիվ գործոններից՝ համայնքի աշխարհագրական դիրքից, բնակչության թվից, վարչական տարածքի չափից, ռելիեֆից ու բնակլիմայական պայմաններից, եկամտային ունակությունից, ենթակառուցվածքների առկայությունից ու վիճակից և այլն: ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման արժեքների, նորմերի և նորմատիվների բացակայության պայմաններում, այդ լիազորությունների և ֆինանսական միջոցների համապատասխանության վերլուծությունը և գնահատումը

² «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 2007թ. հոկտեմբերի 24-ին, ՀՕ-224-Ն

կարող են կատարվել միայն որոշակի հարաբերական ֆինանսական ցուցանիշների սահմանման և գնահատման միջոցով: Նման վերլուծություններ և գնահատումներ կատարվել են «Համայնքների ֆինանսիստների միավորում» ՀԿ կողմից՝ Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգի բարեփոխումներին նվիրված տարեկան զեկույցներում³: Ծախսային քաղաքականության ընդհանուր իրավիճակը ՀՀ համայնքներում բնութագրելու նպատակով, հավելված 2-ում բերված են այդ զեկույցներում ընտրված որոշ ֆինանսական ցուցանիշների գնահատման արդյունքները:

Դիտարկելով ՀՀ համայնքների 2011թ. ֆինանսական ցուցանիշները երևում է, որ ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ Երևանի) 2011թ. բյուջեների փաստացի ընդհանուր եկամուտները կազմել են 87,342.4 մլն. դրամ (կատարման տոկոսը տարեկան հաստատված պլանի նկատմամբ՝ 94.7%, իսկ տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ՝ 90.2%), իսկ փաստացի ընդհանուր ծախսերը՝ 89,112.6 մլն. դրամ (կատարման տոկոսը տարեկան հաստատված պլանի նկատմամբ՝ 89.5%, իսկ տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ՝ 84.4%): Սա նշանակում է, որ ՀՀ համայնքների մի մասում դեռևս կան որոշակի խնդիրներ՝ կապված բյուջեների եկամուտների և ծախսերի ճշգրիտ կանխատեսումների և, հետագայում, դրանց ճշտման և պատշաճ կատարման հետ:

Ցուցանիշների առանձին խումբ են կազմում ՏԻՄ-երին օրենքով տրված լիազորությունների ֆինանսական ապահովման ցուցանիշներն՝ ըստ նրանց գործունեության բնագավառների, կամ համայնքների (այդ թվում՝ Երևանի) 2011թ. **բյուջեների ծախսերն ըստ գործառնական դասակարգման** (հավելված 3):

2011-ին ընդհանուր բնույթի ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհանուր ծախսերում կազմել է 26.0%, իսկ Երևանի 2011թ. բյուջեում այս ցուցանիշը մոտ 2 անգամ ցածր է՝ 13.4%:

Համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեն կրթության ոլորտի ծախսերը՝ 32.5%, այդ թվում՝ նախադպրոցական կրթություն՝ 11.9%, տարրական ընդհանուր կրթություն՝ 6.3%, միջնակարգ ընդհանուր կրթություն՝ 7.4%, արտադպրոցական դաստիարակություն՝ 5.1% և այլ դասերին չպատկանող կրթություն՝ 1.9%: Նման բարձր մասնաբաժինը հիմնականում պայմանավորված է Երևանում տարրական, հիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթության ոլորտում պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունների իրականացմամբ և ֆինանսավորմամբ:

ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում հանգիստ, մշակույթ և կրոնի ոլորտին հատկացված ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմում է 12.9%: Սա նորից պայմանավորված է այս ցուցանիշի մեծությամբ Երևանի բյուջեում՝ 14.8%՝ կապված պատվիրակված լիազորությունների իրականացման և ֆինանսավորման հետ:

Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող մյուս ոլորտներին ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեներից հատկացված ծախսերն առանձնապես մեծ տեսակարար կշիռ չունեն՝ սոցիալական պաշտպանություն՝ 2.4%, առողջապահություն՝ 0.2%:

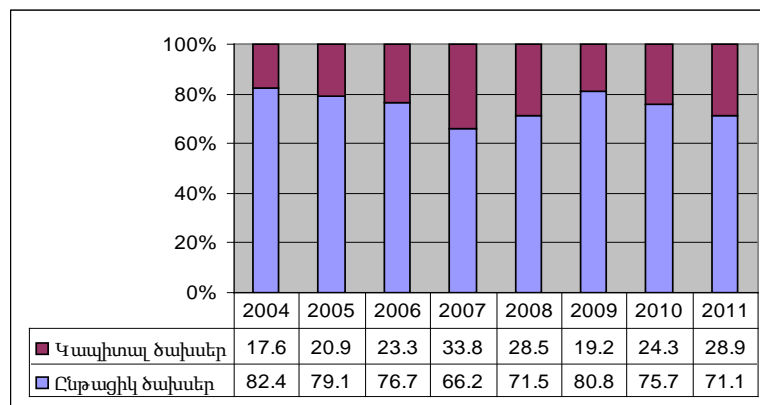
³ Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2004-2006թթ.), գիրք 2, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2008, էջ 62-85, Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2007 և 2008թթ.), գիրք 3, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2009, էջ 26-31, 95-99, Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2009 և 2010թթ.), գիրք 4, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2011, էջ 33-47, 127-138, Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2011թ.), գիրք 5, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2012, էջ 32-46:

Երևանի բյուջեն իր էական ազդեցությունն է թողել նաև ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում տնտեսական ուղղվածություն ունեցող հանրային ծառայությունների մատուցման ծախսերի տեսակարար կշիռների վրա: Այսպես, այդ ցուցանիշը տրանսպորտի ոլորտում կազմել է 20.1% (Երևանի բյուջեում՝ 27.6%), բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների ոլորտում (ջրամատակարարում, փողոցների լուսավորում, համայնքային զարգացում և այլն)՝ 11.7% (Երևանի բյուջեում՝ 14.3%), շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում (աղբահանում, կեղտաջրերի հեռացում և այլն)՝ 9.2% (Երևանի բյուջեում՝ 10.3%) և այլն:

ՏԻՄ-երի լիազորությունների և ֆինանսական միջոցների համապատասխանության ցուցանիշներից է նաև «չֆինանսավորվող կամ թերի ֆինանսավորվող լիազորությունների» առկայությունը: Կան ՏԻՄ-երի՝ օրենքով սահմանված բազմաթիվ լիազորություններ (այդ թվում՝ հանրային ծառայությունների մատուցման), որոնք ՀՀ շատ համայնքներում (հատկապես գյուղական ու փոքր քաղաքային) ընդհանրապես չեն իրականացվում կամ իրականացվում են մասնակիորեն (ֆինանսական միջոցների սղության և այլ պատճառներով): Այդպիսի լիազորությունների թվին են դասվում կենսական նշանակություն ունեցող այնպիսի հանրային ծառայությունների մատուցումը, ինչպիսիք են, մասնավորապես, աղբահանությունը, սանիտարական մաքրումը, կանաչապատումը, կեղտաջրերի հեռացումը, շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքարը, համայնքային զարգացումը և այլն:

Համայնքների բյուջեների ծախսերի տեսակների (ընթացիկ և կապիտալ/ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով) հարաբերակցությունների մասին կարելի է պատկերացում կազմել՝ դիտարկելով բյուջետային ծախսերն ըստ տնտեսագիտական դասակարգման: ՀՀ բոլոր համայնքների 2011թ. բյուջեների կապիտալ/ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 9.3%, սակայն, եթե հաշվի առնենք նաև ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերի հաշվին կատարված կապիտալ ծախսերը (17,485,877.8 հազ. դրամ), ապա կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 28.9% (հավելված 4):

Գծապատկեր 1. ՀՀ համայնքների 2004-2011թթ. բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռներն ընդհանուր ծախսերում, %

Դիտարկելով ՀՀ համայնքների բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի հարաբերակցություններն ընդհանուր ծախսերում ավելի երկար ժամանակահատվածի՝ 2004-2011թթ. համար (հավելված 2, գծապատկեր 1), տեսնում ենք, որ եթե 2004-2007թթ. ժամանակահատվածում կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում 17.6%-ից աճել է մինչև 33.8% (մոտ կրկնակի անգամ), իսկ 2007-2009թթ.

ընթացքում այն նվազել է՝ իջնելով մինչև 19.2%-ի, ապա 2009-2011թթ. ընթացքում այն նորից դրսևորել է աճի միտում՝ 2011-ին հասնելով մինչև 28.9%-ի:

ՏԻՄ-երի գործունեության արդյունավետ կազմակերպման տեսանկյունից, կարևոր ֆինանսական ցուցանիշներից է նաև համայնքային աշխատողների աշխատանքի վարձատրության բաղկացուցիչ մասերի՝ **աշխատավարձերի և սոցիալական ապահովության վճարների տեսակարար կշիռները համայնքների բյուջեների ընդհանուր ծախսերում**: 2011-ին ՀՀ բոլոր ՏԻՄ-երի, դրանց ենթակա բյուջետային և ոչ առևտրային կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի ու հավելավճարների փաստացի ծախսերն ընդհանուր ծախսերում կազմել են 17.1%, սոցիալական ապահովության վճարների փաստացի ծախսերն ընդհանուր ծախսերում՝ 3.1%, իսկ նշված երկու ծախսերը միասին՝ 20.2% (հավելված 4): Երևան քաղաքի 2011թ. բյուջեում այդ ցուցանիշները կազմել են համապատասխանաբար 7.1%, 0.9% և 8.0% (հավելված 4):

Կարելի է նկատել, որ ՀՀ բոլոր համայնքների համար հաշվարկված վերջին ցուցանիշներն էականորեն բարձր են Երևան քաղաքի համար հաշվարկված նույն ցուցանիշներից: Դա պայմանավորված է երկու հանգամանքներով՝ համայնքների աշխատակազմերի ու ենթակա կազմակերպությունների աշխատակիցների համեմատաբար մեծ թվաքանակով և համայնքների բյուջեների եկամուտների ընդհանուր անբավարար մակարդակով: Անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել՝ կրճատելու համայնքային աշխատողների թվաքանակը և տնտեսված միջոցների հաշվին բարձրացնելու նրանց առանց այդ էլ ցածր աշխատավարձերի չափերը: Եվ ընդհանրապես, անհրաժեշտ է հետևողական աշխատանքներ տանել՝ ավելացնելու համայնքների բյուջեների եկամուտների աղբյուրներն ու փաստացի հավաքագրումները, ինչպես նաև վարելու որոշակի բյուջետային քաղաքականություն՝ ուղղված համայնքների բյուջետային ծախսերի պլանավորման և կատարման արդյունավետության բարձրացմանը:

2. Համայնքի բյուջետային ծախսային քաղաքականության իրականացման հիմնավորումը

ՀՀ համայնքներում բյուջետային ծախսերի կատարման բնագավառում տիրող իրավիճակի հակիրճ վերլուծությունը, ինչպես նաև տարիներ շարունակ կատարված փորձագիտական մշտադիտարկումները ցույց են տալիս, որ ՀՀ շատ համայնքների ՏԻՄ-եր առանձնապես ուշադրություն չեն դարձրել և ներկայումս էլ շարունակում են ուշադրություն չդարձնել բյուջեների ծախսային ուղղությունների որոշակի համամասնությունների ապահովմանը: Չնայած ՀՀ բյուջետային օրենսդրությամբ այդպիսի հստակ նորմեր ու նորմատիվներ չկան սահմանված, ՏԻՄ-երը՝ ելնելով ՀՀ բյուջետային համակարգի հիմքում դրված սկզբունքներից⁴, պետք է պաշտպանեն

⁴ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 8:

Մասնավորապես, **բյուջեների մուտքերի և ելքերի արտացոլման լրիվության սկզբունքը** նշանակում է, որ օրենսդրությամբ սահմանված բյուջեների մուտքերը և ելքերը պարտադիր կարգով և ամբողջ ծավալով ենթակա են արտացոլման բյուջեներում, իսկ **բյուջետային միջոցների օգտագործման արդյունավետության սկզբունքը** նշանակում է, որ բյուջեների կազմման և կատարման ժամանակ պետք է ելնել նախատեսված

բյուջետային ծախսերի ողջամիտ համամասնություններ: Իհարկե, այդ համամասնությունները մեծապես կախված են համայնքները բնորոշող բազմաթիվ օբյեկտիվ բնութագրիչներից, որոնք պայմանավորված են համայնքների բնակլիմայական-աշխարհագրական, ժողովրդագրական և այլ պայմաններով կամ ՀՀ օրենսդրական, ենթաօրենսդրական դաշտի շրջանակներով: Սակայն, համայնքի բյուջետային ծախսերի համամասնությունները որոշակիորեն կախված են նաև տեղական նշանակության հարցերի նկատմամբ ՏԻՄ-երի սուբյեկտիվ մոտեցումներից, մտածելակերպից ու գործելաոճից (համայնքի աշխատակազմի և բյուջետային, ոչ առևտրային կազմակերպությունների կառուցվածքներ, աշխատողների թվաքանակներ, աշխատավարձերի դրույքաչափեր, բյուջեի սեփական եկամուտների գանձման կազմակերպում, համայնքում աշխատանքների, ծրագրերի իրականացման և ծառայությունների մատուցման առաջնահերթություններ, ապրանքների ու ծառայությունների գնման ձևեր, համայնքային ծառայությունների մատուցման այլընտրանքային ձևեր ու վարձավճարների չափեր, և այլն), որոնք ուղղակիորեն մտնում են ՏԻՄ-երի իրավասությունների և պարտականությունների շրջանակի մեջ և անմիջականորեն կախված են ՏԻՄ-երի (որպես իշխանության ինքնուրույն օղակի) հիմնավորված որոշումների կայացումից և դրանց արդյունավետ իրականացումից:

Ելնելով տեղական ինքնակառավարման գոյության այն հիմնադրույթից, որ ՏԻՄ-երը ձևավորվում են՝ իրենց համայնքների բնակիչներին անհրաժեշտ քանակի ու որակի ծառայություններ մատուցելու համար, և նկատի ունենալով ՀՀ տարբեր համայնքներում գործնականում ձևավորված բյուջետային ծախսային քաղաքականության վիճակը՝ անհրաժեշտ է մշակել և ՀՀ ՏԻՄ-երին առաջարկել խորհրդատվական մի մեթոդաբանություն, որը ՏԻՄ-երին կօգնի՝ ձևավորելու իրենց համայնքի ծախսային քաղաքականություններն առավել հիմնավորված և հաշվեկշռված՝ ելնելով համայնքի առանձնահատկություններից, և բարձրացնելու համայնքի բյուջետային ծախսերի պլանավորման և կատարման հասցեականությունը, նպատակայնությունն ու արդյունավետությունը: Ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը՝ հանդիսանալով որպես ուղեցույց ՏԻՄ-երի համար, պետք է հնարավորություն տա յուրաքանչյուր համայնքի ՏԻՄ-երին տեղադրել իրենց համայնքն առաջարկվող համայնքների խմբերից մեկում, դրան համապատասխան՝ մշակել ու իրականացնել իրենց համայնքի ծախսային քաղաքականությունը:

3. ՀՀ համայնքների դասակարգումը ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունում

ՏԻՄ-երի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության մշակման համար, նախ, անհրաժեշտ է ՀՀ համայնքները դասակարգել (խմբավորել) առանձին խմբերի՝ հաշվի առնելով որոշակի չափորոշիչներ: Վերջիններիս թվում կարող են լինել հետևյալները՝

- համայնքի բնակչության թիվը,
- համայնքի հատուկ կարգավիճակը՝ սահմանված ՀՀ օրենսդրությամբ (լեռնային, բարձր լեռնային, սահմանամերձ, բազմաբնակավայր և այլն),

---

արդյունքի բյուջետային միջոցների նվազագույն ծավալի օգտագործման կամ բյուջեով նախատեսված միջոցների ծավալով՝ լավագույն արդյունքի հասնելու անհրաժեշտությունից:

- ՏԻՄ-երի կողմից փաստացի իրականացվող լիազորությունների (պետության կողմից պատվիրակված, պարտադիր, կամավոր) թիվը,
- համայնքային ենթակայության ենթակառուցվածքների առկայությունը և վիճակը,
- համայնքի աշխատակազմի թվաքանակը,
- համայնքի բյուջետային կարողությունները (ընդհանուր մուտքերի և/կամ ելքերի չափը),
- համայնքի բյուջեի վարչական և ֆոնդային մասերի (կամ ընթացիկ և կապիտալ) ծախսերի հարաբերակցությունը,
- և այլն:

Համայնքների դասակարգման համար անհրաժեշտ է ընտրել օպտիմալ թվով չափորոշիչներ, որոնք հնարավորություն կտան առավել նպատակային ու ճիշտ խմբավորել համայնքները՝ ըստ ծախսային քաղաքականության իրականացման: Քիչ թվով չափորոշիչների կիրառումը կարող է չապահովել ծախսային քաղաքականության ամբողջականությունը և լիարժեքությունը, իսկ չափից ավելի թվով չափորոշիչների առկայությունը կարող է առաջ բերել մեթոդաբանական շփոթություն և տարաբնույթ մեկնաբանություններ: Այստեղից հետևում է, որ պետք է ընտրել ծախսային քաղաքականության իրականացման չափորոշիչներից միայն ամենակարևորները և ամենաօգտակարները, որոնց ճիշտ կիրառումը կապահովի ծախսային քաղաքականության արդյունավետությունը և եզրակացությունների հավաստիությունը:

Մյուս կարևոր հարցը չափորոշիչների այսպես կոչված «կշռի» (կարևորության և օգտակարության չափի) հարցն է, որից անմիջապես բխում է դրանց կիրառման ձևը՝ գուգահեռաբար կամ ուղղաձիգ: Միևնույն կշիռ ունեցող չափորոշիչները պետք է կիրառվեն գուգահեռաբար, իսկ տարբեր կշիռ ունեցող չափորոշիչները՝ ուղղաձիգ ձևով: Այսինքն, ավելի քիչ կշիռ ունեցող չափորոշիչների կիրառումը կախված է ավելի մեծ կշիռ ունեցող չափորոշիչների կիրառման արդյունքներից: Այսպես, վերևում թվարկված չափորոշիչներից առաջին երկուսն ունեն միևնույն կշիռը և դրանք պետք է կիրառել գուգահեռաբար: Հաջորդ երեք չափորոշիչները ստորադաս են առաջին երկուսի նկատմամբ և կարող են կիրառվել այդ երկու չափորոշիչների նկատմամբ՝ ուղղաձիգ ձևով, իսկ իրար միջև՝ գուգահեռաբար կամ ուղղաձիգ ձևով: Մեկ այլ օրինակ, վերջին չափորոշիչը ստորադաս է նախավերջին չափորոշիչի նկատմամբ և կախված է նախավերջին չափորոշիչի կիրառումից ուղղաձիգ ձևով:

Հիմնվելով չափորոշիչների կիրառման վերոնշյալ առանձնահատկությունների վրա՝ դիտարկվել են դրանց կիրառման հետևյալ տարբերակները՝

3.1. Համայնքների դասակարգումն ըստ բնակչության թվի

Համայնքների դասակարգումն ըստ բնակչության թվի դիտարկվել է հետևյալ խմբերով՝

- 1) համայնքի բնակչության թիվը փոքր է կամ հավասար 500 մարդուց
- 2) համայնքի բնակչության թիվը տատանվում է 501 – 1000 մարդ տիրույթում
- 3) համայնքի բնակչության թիվը տատանվում է 1001 – 3000 մարդ տիրույթում
- 4) համայնքի բնակչության թիվը տատանվում է 3001 – 7000 մարդ տիրույթում
- 5) համայնքի բնակչության թիվը տատանվում է 7001 – 15000 մարդ տիրույթում

6) համայնքի բնակչության թիվը մեծ է 15000 մարդուց:

Առաջին հայացքից թվում է, թե դասակարգման այս մոտեցումը ճիշտ է, և նպատակահարմար է ՏԻՄ-երի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության մշակումն իրականացնել ըստ համայնքների վերոնշյալ խմբերի: Բայց դա միայն առաջին հայացքից: Ըստ բնակչության թվի միևնույն խմբում հայտնված համայնքները՝ տեղաբաշխված լինելով ինչպես տարբեր, այնպես էլ միևնույն մարզերում ու տարածաշրջաններում, միմյանցից խիստ տարբերվում են այլ չափորոշիչների կիրառման դեպքում: Վերլուծության ժամանակ հայտնաբերվեցին բազմաթիվ դեպքեր, երբ միևնույն խմբում գտնվող համայնքներն ունեն իրարից կտրուկ տարբերվող ինչպես աշխարհագրական, ռելիեֆային, բնակլիմայական պայմաններ, այնպես էլ զարգացման համար անչափ կարևոր համապատասխան ֆինանսատնտեսական ռեսուրսներ՝ սեփականություն համարվող գույք, հանրային ծառայությունների մատուցման ենթակառուցվածքներ, բյուջետային միջոցների գոյացման ակտիվներ (հող, գույք), սոցիալ-տնտեսական զարգացածության մակարդակ և այլն: Հետևաբար, համայնքի «բնակչության թիվ» չափորոշիչը, պարզվում է, գլխավորը չէ և այն պետք է կիրառել միայն՝ ելնելով դրա ազդեցության չափից այլ չափորոշիչների վրա:

3.2. Համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային կարողությունների

Համայնքների դասակարգումն ավելի արդարացված է իրականացնել ըստ համայնքների բյուջետային կարողությունների՝ հիմնվելով ՏԻՄ-երի լիազորությունների և ֆինանսական միջոցների համապատասխանության սկզբունքի վրա⁵: Օրենքով սահմանված գործունեության որոշակի բնագավառներում ՏԻՄ-երն իրենց վերապահված լիազորություններն իրականացնելու համար պետք է ապահովված լինեն համապատասխան ֆինանսական (գույքային, բյուջետային) ռեսուրսներով: Չնայած ՀՀ օրենսդրության (այդ թվում՝ բյուջետային) ընդհանրությանը ՀՀ բոլոր համայնքների համար, համայնքների բնակլիմայական, աշխարհագրական ժողովրդագրական, սոցիալ-տնտեսական և այլ պայմաններն ու գործոններն, ի վերջո, իրենց էական դրական կամ բացասական ազդեցությունն են թողնում հենց բյուջետային միջոցների (հատկապես՝ սեփական) գոյացման վրա: Հետևաբար, համայնքների բյուջետային կարողությունները կարելի է դիտարկել այն հիմնական չափորոշիչը, որի միջոցով նպատակահարմար է իրականացնել համայնքների դասակարգումն ըստ առանձին խմբերի:

Վերլուծելով ՀՀ բոլոր համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերի փաստացի կատարման տվյալները, համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային կարողությունների դիտարկվել է հետևյալ խմբերով՝

- 1) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը փոքր են 7,0 մլն ՀՀ դրամից,
- 2) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 7,0–15,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 3) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 15,0–30,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 4) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 30,0–60,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 5) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 60,0–120,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 6) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 120,0–250,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 7) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 250,0–500,0 մլն դրամի սահմաններում,

⁵ Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիա, հոդված 9 «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 9

- 8) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 500,0-5000,0 մլն դրամի սահմաններում,
- 9) բյուջեի ընդհանուր ծախսերը մեծ են 5,0 մլդ դրամից:

Վերոնշյալ խմբերի համայնքների բյուջեների ընդհանուր ծախսերի նվազագույն և առավելագույն սահմաններն ընտրվել են այնպես, որպեսզի մեկը մյուսի նկատմամբ կազմի մոտ կրկնակին՝ տիրույթների աստիճանական աճի համամասնությունն ապահովելու նպատակով, բացառությամբ միայն վերջին երկու խմբերից, որտեղ ընդգրկվել են Հայաստանի 8 խոշոր քաղաքները՝ 9-րդ խմբում՝ միայն Երևանը, և 8-րդ խմբում՝ Գյումրին, Վանաձորը, Վաղարշապատը, Հրազդանը, Աբովյանը, Կապանը և Արմավիրը: Այդ համայնքների հետագա բաժանումն առանձին խմբերի՝ ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության մշակման և կիրառման տեսանկյունից, արդեն նպատակահարմար չէ:

Դասակարգված խմբերում ընդգրկված համայնքների թիվը, բնակչության ընդհանուր և միջին թվերը, բյուջետային ընդհանուր և միջին ծախսերը բերված են աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. ՀՀ համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային կարողությունների

Համայնքների խմբի համարը	Համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային ընդհ. ծախսերի, մլն դրամ	Խմբի համայնքների թիվը	Խմբի բնակչության ընդհ. թիվը, մարդ	Խմբի մեկ համայնքի բնակչության միջին թիվը, մարդ	Խմբի բյուջետային ընդհ. ծախսերը, մլն. դրամ	Խմբի մեկ համայնքի բյուջետային միջին ծախսերը, մլն. դրամ
1.	< 7	216	58,136	269	968.6	4.5
2.	7 – 15	227	142,346	627	2,335.0	10.3
3.	15 – 30	215	302,827	1,409	4,666.5	21.7
4.	30 – 60	151	411,576	2,726	6,326.5	41.9
5.	60 – 120	62	314,503	5,073	5,066.5	81.7
6.	120 – 250	18	157,705	8,761	2,850.4	158.4
7.	250 – 500	17	332,285	19,546	5,911.1	347.7
8.	500 – 5000	7	488,981	69,854	8,515.5	1,216.5
9.	> 5000	1	1,127,293	1,127,293	52,494.8	52,494.8

Աղյուսակ 1-ի 3-րդ սյունակի տվյալներից երևում է, որ դասակարգված համայնքների առաջին երեք խմբերում ընդգրկվել են մոտավորապես նույն քանակի համայնքներ, իսկ 4-րդ խմբից սկսած՝ համայնքների թիվն աստիճանաբար նվազում է: Աղյուսակի 5-րդ և 7-րդ սյունակների տվյալները ցույց են տալիս յուրաքանչյուր խմբում ընդգրկված համայնքների բնակչության միջին թվի և բյուջետային միջին ընդհանուր ծախսերի կապը, որն էլ արտացոլում է համայնքների դասակարգման՝ ըստ բնակչության թվի և ըստ բյուջետային կարողությունների չափորոշիչների փոխադարձ համապատասխանությունը:

Համայնքների դասակարգման առանձին խումբ կարելի է դիտարկել ՀՀ օրենսդրությամբ հատուկ կարգավիճակ ունեցող համայնքներին, որոնց նկատմամբ պետությունն իրականացնում է յուրահատուկ (ինչ-որ տեղ նաև՝ ռազմավարական) քաղաքականություն (հարկային արտոնություններ, ֆինանսական լրացուցիչ

աջակցություն, ներդրումային ծրագրեր և այլն): Այդ համայնքների խմբի ծախսային քաղաքականությունը կարող է զգալիորեն տարբերվել ՀՀ այլ համայնքների խմբերի ծախսային քաղաքականությունից: Սակայն, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այդ համայնքների ՏԻՄ-երը ևս տնօրինում են իրենց համայնքների բյուջետային միջոցները և ծախսեր են կատարում այդ միջոցների սահմաններում, նրանք ևս պետք է ձևավորեն և իրականացնեն իրենց ծախսային քաղաքականությունը՝ ելնելով հենց իրենց համայնքների առանձնահատկություններից: Մյուս կողմից, հատուկ կարգավիճակ ունեցող համայնքները ևս էականորեն տարբերվում են միմյանցից մի շարք օբյեկտիվ բնութագրիչներով և գործոններով: Հետևաբար, ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության մշակման և իրականացման տեսանկյունից, նպատակահարմար է այդ համայնքներին չառանձնացնել ՀՀ այլ համայնքներից և նրանց ևս դասակարգել այլ համայնքների հետ համապատասխան խմբերում՝ նրանց բյուջետային կարողություններին համապատասխան, այնուհետ, անհրաժեշտության դեպքում, խմբի ներսում կիրառել նաև դասակարգման այլ չափորոշիչներ:

4. Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունն՝ ըստ ՀՀ համայնքների առանձին խմբերի

Համայնքային ծախսային քաղաքականության ձևավորման և իրականացման համար անհրաժեշտ է առաջնորդվել որոշակի տրամաբանական քայլերի հաջորդականությամբ: Նախ, պետք է նկատի ունենալ տեղական ինքնակառավարման համակարգում առկա ընդհանուր վիճակը: Օրենքով ՀՀ բոլոր ՏԻՄ-երին տրված են նույն լիազորությունները (բացառությամբ Երևան համայնքի)՝ անկախ նրանց բնակլիմայական պայմաններից, բնակչության թվաքանակից, վարչական տարածքի չափից, ռեսուրսներից, ենթակառուցվածքների առկայությունից ու վիճակից, ֆինանսական կարողություններից և այլն: ՀՀ շատ համայնքներ (հատկապես՝ փոքր)՝ բյուջետային անբավարար կարողությունների պատճառով, ի վիճակի չեն լիարժեք իրականացնել այդ լիազորությունների մի մասը և, ծախսային քաղաքականություն մշակելիս, պետք է առաջնորդվել այս իրողությունից: Համայնքների բյուջետային կարողությունների աստիճանական մեծացմանը զուգահեռ՝ պետք է փաստացի ավելանան ՏԻՄ-երի կողմից իրականացվող լիազորությունների կամ մատուցվող ծառայությունների թիվը և որակը:

Հիմք ընդունելով համայնքների դասակարգումն ըստ բյուջետային կարողությունների՝ աղյուսակ 1-ում ներկայացված խմբերով, մշակվել է համայնքների ծախսային քաղաքականության ձևավորման և իրականացման հետևյալ մեթոդաբանությունը՝

- յուրաքանչյուր խմբի համայնքների արդեն եզրափակված տարվա (տվյալ դեպքում՝ 2011թ.) բյուջեների ընդհանուր, վարչական, ֆոնդային մասերի փաստացի ծախսերում ՏԻՄ-երի գործունեության բոլոր ոլորտներում կատարված ծախսերի տեսակարար կշիռների (մասնաբաժինների) հաշվարկում՝ ըստ ծախսերի գործառական դասակարգման,
- յուրաքանչյուր խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների թվաքանակի, աշխատավարձերի

դրույթաչափերի հիմնավորում և դրանց հիման վրա աշխատակազմի հաստիքային ցուցակի կազմում,

- այդ համայնքի բյուջեի ծախսերի գործառական դասակարգման՝ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ծախսերի տնտեսագիտական հիմնավորում և մոտավոր նախահաշվի կազմում,
- այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով 2011թ. փաստացի կատարված և սույն մեթոդաբանությամբ հաշվարկված ծախսերի մասնաբաժինների համեմատում,
- այդ համայնքի գործառական դասակարգման այլ ոլորտների գծով 2011թ. փաստացի կատարված և սույն մեթոդաբանությամբ հաշվարկված ծախսերի մասնաբաժինների համեմատում,
- համայնքի սեփականություն համարվող գույքի ամենամյա գույքագրման փաստաթղթերի կազմում և հաստատում,
- համայնքի ենթակառուցվածքների տեխնիկական հետազոտում, թերությունների ակտերի կազմում և հաստատում,
- համայնքի ենթակառուցվածքների պահպանման, շահագործման և նորոգման ընթացիկ և կապիտալ աշխատանքների ցանկերի կազմում,
- ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման առաջնահերթությունների որոշում, վճարների չափերի սահմանում,
- համայնքի ենթակառուցվածքներում կապիտալ աշխատանքների նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերի նախապատրաստում (պատվիրում կամ կազմում) և հաստատում,
- ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների իրականացման նախահաշիվների կազմում և հաստատում,
- համայնքի բյուջեի կազմում, քննարկում և հաստատում,
- ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցում, կապիտալ աշխատանքների իրականացում,
- ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման մշտադիտարկում, վերահսկում և գնահատում,
- համայնքի ծախսային քաղաքականության ձևավորման և իրականացման մեթոդաբանության արդյունավետության գնահատում:

4.1. Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների բնագավառում

Համայնքների ծախսային քաղաքականության առաջին բաղադրիչը ծախսերի գործառական դասակարգման՝ ընդհանուր բնույթի համայնքային ծառայությունների (այդ թվում՝ համայնքի աշխատակազմի պահպանման) գծով ծախսերի ապահովումն է:

Յուրաքանչյուր խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների թվաքանակը որոշելիս հաշվի են առնվել դրան նման ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ըստ գործառական դասակարգման ծախսային ուղղություններով ՏԻՄ-երի կողմից փաստացի կատարված ծախսերի առկայությունը և ծավալները, որոնք արտացոլում են ՏԻՄ-երի փաստացի գործունեության բնագավառները և, ըստ այդմ, նրանց կողմից փաստացի իրականացվող լիազորությունների և գործառույթների մոտավոր ծավալը:

Յուրաքանչյուր խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների աշխատավարձերի դրույքաչափերը որոշելիս հաշվի են առնվել օրենսդրական հետևյալ պահանջները՝

- Համաձայն «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի⁶, համայնքի ղեկավարի աշխատավարձը սահմանվում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի նկատմամբ հետևյալ տոկոսաչափերով՝
  - 1) մինչև 1000 բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի համար՝ մինչև 50 տոկոսը.
  - 2) 1001-ից մինչև 5000 բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի համար՝ մինչև 60 տոկոսը.
  - 3) 5001-ից մինչև 20000 բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի համար՝ մինչև 70 տոկոսը.
  - 4) 20001-ից մինչև 75000 բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի համար՝ մինչև 80 տոկոսը.
  - 5) 75000-ից ավելի բնակիչ ունեցող համայնքի ղեկավարի համար՝ մինչև 90 տոկոսը:
- Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենքի⁷, ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորի պաշտոնային դրույքաչափը 2013թ. հունվարի 1-ից սահմանված է 331 հազար 595 դրամ (ներառյալ աշխատավարձից վճարվող եկամտային հարկը):
- Համաձայն «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի⁸, ՀՀ-ում նվազագույն ամսական աշխատավարձը 2013թ. հունվարի 1-ից սահմանված է 35 հազար դրամ՝ առանց աշխատավարձից վճարվող եկամտային հարկի, կամ 46 հազար 300 դրամ՝ ներառյալ աշխատավարձից վճարվող եկամտային հարկը:
- Համաձայն «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի⁹, համայնքի աշխատակազմի և բյուջետային հիմնարկի յուրաքանչյուր աշխատողի աշխատավարձը չի կարող գերազանցել տվյալ համայնքի ղեկավարի աշխատավարձի 80 տոկոսը:

Ստորև ներկայացվում է ընդհանուր բնույթի համայնքային ծառայությունների գծով համայնքի ծախսային քաղաքականության ձևավորման և իրականացման մեթոդաբանությունն՝ ըստ համայնքների առանձին խմբերի՝ դասակարգված ըստ բյուջետային կարողությունների (աղյուսակ 1):

1-ին խումբ (համայնքի բյուջետային ընդհանուր ծախսերը փոքր են 7 մլն դրամից)

1-ին խմբում ընդգրկված համայնքների թիվը բավականին մեծ է՝ 216 համայնքներ (այդ թվում՝ Դաստակերտ քաղաքային համայնքը) կամ ՀՀ համայնքների 23.6%-ը: Դրանց 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 2) վարչական բյուջեների

⁶ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 27

⁷ «Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենքը՝ ընդունված 26.12.2002թ., փոփոխված՝ 13.11.2012թ.

⁸ «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքը՝ ընդունված 17.12.2003թ., փոփոխված՝ 13.11.2012թ.

⁹ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 31

ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 124.4%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ -23.8%¹⁰: Դա նշանակում է, որ այս խմբի համայնքների բյուջեների ընդհանուր ծախսերում գերակշռել են հիմնականում ընթացիկ ծախսերը:

Աղյուսակ 2. 1-ին խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	968,619.2	100.0				
	Վարչական բյուջե	1,204,612.7	124.4	1,204,612.7	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	-230,708.5	-23.8			-230,708.5	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	1,110,624.1	114.7	1,040,354.2	86.4	70,270.0	-30.5
2	Պաշտպանություն	151.0	0.0	151.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	-303,533.5	-31.3	47,968.8	4.0	-351,502.3	152.4
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	5,303.0	0.5	3,753.0	0.3	1,550.0	-0.7
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	25,748.7	2.7	6,704.9	0.6	19,043.9	-8.3
7	Առողջապահություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	46,233.2	4.8	28,533.2	2.4	17,699.9	-7.7
9	Կրթություն	35,456.3	3.7	23,226.3	1.9	12,230.0	-5.3
10	Սոցիալական պաշտպանություն	39,218.8	4.0	39,218.8	3.3	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	14,702.6	1.5	14,702.6	1.2	0.0	0.0

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Այդ համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերի գերակշիռ մասը՝ 86.4%-ն ուղղվել է ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների (հիմնականում՝ համայնքի աշխատակազմի պահպանման) ֆինանսավորմանը: Դա նշանակում է, որ այս խմբի համայնքների գլխավոր խնդիրը աշխատակազմի պահպանումն է եղել և միջոցներ գրեթե չեն մնացել բնակչությանն այլ բնագավառներում հանրային ծառայություններ մատուցելու համար:

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 1-ին խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (4.5 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	100,000	

¹⁰ Մինուս նշանով ցուցանիշը նշանակում է, որ տվյալ գործառական ուղղությամբ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով իրացումից մուտքերն այդ չափով գերազանցել են ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերին:

Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	70,000	
Ֆինանսիստ-հաշվապահ	1	60,000	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Հավաքարար	0.5	25,000	
Ծառայություններ մատուցող անձնակազմ			
Կրթության, մշակույթի և սոցիալական ոլորտների մասնագետ	1	50,000	
Ընդամենը	4.5	305,000	3,660,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 1-ին խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 4.5 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 269 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 30.2%-ը, որը բավարարում է վերոնշյալ օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 1-ին խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Այդ նախահաշիվը կազմելիս, ուսումնասիրվել և հաշվի են առնվել 1-ին խմբում ընդգրկված ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ըստ տնտեսագիտական դասակարգման ծախսային ուղղություններով ՏԻՄ-երի կողմից փաստացի կատարված ծախսերի առկայությունը և ծավալները:

Համաձայն կազմված նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 4.8 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ 1-ին խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 5.2 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 114.7%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 1-ին խմբի համայնքների մեծամասնության բյուջետային փաստացի ընդհանուր մուտքերը չեն կարող ծածկել նույնիսկ համայնքի աշխատակազմի պահպանման ծախսերը: Իսկ եթե նկատի ունենանք նաև այն, որ այս խմբի համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների աշխատավարձերը համեմատաբար ցածր են վերցվել, ապա կարելի է արձանագրել, որ այս համայնքներում տեղական ինքնակառավարումն, իր բուն իմաստով, բացակայում է, որից էլ միանշանակ հետևում է, որ 1-ին խմբի համայնքները ենթակա են խոշորացման:

2-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 7,0–15,0 մլն դրամի սահմաններում)

2-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների թիվն ամենամեծն է՝ 227 համայնքներ (այդ թվում՝ Շամլուղ քաղաքային համայնքը) կամ ՀՀ համայնքների ընդհանուր թվի 24.8%-ը: 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 3) այդ խմբի համայնքների վարչական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 98.8%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 2.3%:

Այս խմբի համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ևս գերակշիռ մասը՝ 79.1%-ը կազմել են ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին

ուղղված ծախսերը: Այս խմբում ևս խիստ սահմանափակ են ինչպես համայնքի բնակչությանը ծառայությունների մատուցմանն ուղղված ծախսերը, այնպես էլ կապիտալ ծախսերի կատարումը:

Աղյուսակ 3. 2-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	2,335,023.1	100.0				
	Վարչական բյուջե	2,306,073.2	98.8	2,306,073.2	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	54,523.7	2.3			54,523.7	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	1,943,541.8	83.2	1,823,912.4	79.1	119,629.5	219.4
2	Պաշտպանություն	518.0	0.0	518.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	-90,092.6	-3.9	76,944.8	3.3	-167,037.5	-306.4
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	25,307.6	1.1	19,415.7	0.8	5,891.9	10.8
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	94,228.4	4.0	26,853.1	1.2	67,375.3	123.6
7	Առողջապահություն	260.0	0.0	260.0	0.0	0.0	0.0
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	103,182.4	4.4	80,010.0	3.5	23,172.4	42.5
9	Կրթություն	116,617.5	5.0	111,375.3	4.8	5,242.2	9.6
10	Սոցիալական պաշտպանություն	126,890.8	5.4	126,890.8	5.5	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	40,143.1	1.7	39,893.1	1.7	250.0	0.5

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 2-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (10.3 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	120,000.0	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	80,000.0	
Ֆինանսիստ-հաշվապահ	1	70,000.0	
Մասնագետ	1	60,000.0	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Հավաքարար	0.5	30,000.0	
Ծառայություններ մատուցող անձնակազմ			
Կրթության, մշակույթի և սոցիալական ոլորտների մասնագետ	1	60,000.0	

Ընդամենը	5.5	420,000.0	5,040,000
----------	-----	-----------	-----------

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 2-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 10.3 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 627 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 36.2%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 2-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 7.2 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 8.6 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 83.2%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 2-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (միջին հաշվով 1.4 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 2-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 70%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 2-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 30%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

3-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 15,0–30,0 մլն դրամի սահմաններում)

3-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների թիվը 215 է (այդ թվում՝ Թումանյան քաղաքային համայնքը) կամ ՀՀ համայնքների ընդհանուր թվի 23.5%-ը: 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 4) վարչական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 91.5%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 10.2%: Դա նշանակում է, որ այս խմբի համայնքներն իրենց բյուջեներից արդեն կատարում են որոշ կապիտալ ծախսեր:

Աղյուսակ 4. 3-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	4,666,481.3	100.0				
	Վարչական բյուջե	4,268,412.9	91.5	4,268,412.9	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	474,778.1	10.2			474,778.1	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	3,161,857.9	67.8	2,905,759.5	68.1	256,098.4	53.9

2	Պաշտպանություն	413.0	0.0	413.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	234.0	0.0	90.0	0.0	144.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	57,596.4	1.2	142,528.2	3.3	-84,931.8	-17.9
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	114,786.2	2.5	93,519.7	2.2	21,266.5	4.5
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	269,838.6	5.8	109,231.0	2.6	160,607.6	33.8
7	Առողջապահություն	3,372.4	0.1	3,032.4	0.1	340.0	0.1
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	308,150.6	6.6	211,315.8	5.5	96,834.8	20.4
9	Կրթություն	429,045.2	9.2	409,826.7	9.6	19,218.5	4.0
10	Սոցիալական պաշտպանություն	296,411.5	6.4	293,205.5	6.9	3,206.0	0.7
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	101,485.3	2.2	99,491.2	2.3	1,994.1	0.4

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Այս խմբի համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում որոշակիորեն նվազել են ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին ուղղված ծախսերը՝ 68.1%, և ավելացել են այլ ոլորտներում մատուցվող ծառայություններին ուղղված ծախսերը:

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 3-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (21.7 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	140,000	
Համայնքի ղեկավարի տեղակալ	1	110,000	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	100,000	
Ֆինանսիստ-հաշվապահ	1	90,000	
Առաջատար մասնագետ	1	80,000	
1-ին կարգի մասնագետ	1	70,000	
Տեխնիկական սպասարկում հրականացնող անձնակազմ			
Համակարգչային օպերատոր	1	60,000	
Հավաքարար	1	50,000	
Պահակ	2	50,000	
Ընդամենը	10	740,000	8,880,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 3-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 21.7 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 1,409 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 42.2%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 3-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր

բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 13.0 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 14.7 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 67.8%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 3-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (միջին հաշվով 1.7 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 3-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 60%-ը: Ղա էլ նշանակում է, որ 3-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 40%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

4-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 30,0–60,0 մլն դրամի սահմաններում)

4-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների թիվը, նախորդ երեք խմբերի համեմատ, նկատելիորեն քիչ է՝ 151 համայնքներ, այդ թվում 2-ը՝ քաղաքային համայնքներ (Ախթալա և Այրում), կամ ՀՀ համայնքների 16.5%-ը: Այս խմբի համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 5), նախորդ խմբերի համեմատությամբ, զգալիորեն բարձր է ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 15.4%:

Աղյուսակ 5. 4-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	6,326,517.3	100.0				
	Վարչական բյուջե	5,471,638.8	86.5	5,471,638.8	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	976,740.7	15.4			976,740.7	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	3,358,213.8	53.1	3,026,693.6	55.3	331,520.2	33.9
2	Պաշտպանություն	874.0	0.0	874.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	169,974.6	2.7	171,557.1	3.1	-1,582.5	-0.2
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	202,724.3	3.2	161,179.8	2.9	41,544.5	4.3
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	401,091.6	6.3	186,512.0	3.4	214,579.6	22.0
7	Առողջապահություն	5,796.5	0.1	3,733.8	0.1	2,062.7	0.2
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	486,735.4	7.7	387,076.9	7.1	99,658.5	10.2
9	Կրթություն	1,241,938.8	19.6	954,079.2	17.4	287,859.7	29.5
10	Սոցիալական պաշտպանություն	407,321.3	6.4	407,321.3	7.4	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժինների չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	173,709.0	2.7	172,611.0	3.2	1,098.0	0.1

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Այս խմբի համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում զգալիորեն իջել է ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին ուղղված ծախսերը՝ 55.3%, և զգալիորեն բարձրացել է կրթության ոլորտին ուղղված ծախսերը՝ 17.4%, և ընդհանրապես, որոշ չափով ավելացել են ծառայությունների մատուցման հնարավորությունները:

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 4-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (41.9 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	160,000	
Համայնքի ղեկավարի տեղակալ	1	125,000	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	120,000	
Ֆինանսիստ-հաշվապահ	1	110,000	
Առաջատար մասնագետ	2	100,000	
1-ին կարգի մասնագետ	1	80,000	
2-րդ կարգի մասնագետ	1	60,000	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Համակարգչային օպերատոր	1	70,000	
Վարորդ	1	70,000	
Հավաքարար	1	60,000	
Պահակ	2	60,000	
Ընդամենը	13	1,175,000	14,100,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 4-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 41.9 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 2,726 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 48.3%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 4-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 20.7 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 22.3 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 53.1%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 4-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել

(միջին հաշվով 1.6 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 4-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 50%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 4-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 50%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

5-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 60,0–120,0 մլն դրամի սահմաններում)

5-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների թիվը 62 է, այդ թվում 8-ը՝ քաղաքային համայնքներ (Թալին, Ճամբարակ, Ծաղկաձոր, Մարալիկ, Մեղրի, Ագարակ, Վայք և Նոյեմբերյան), կամ ՀՀ համայնքների 6.8%-ը: Այս խմբում մեկ համայնքին ընկնող բնակչության միջին թիվը գերազանցում է մոտ 5 հազար մարդ և, կարելի է ասել, որ այստեղ արդեն զործ ունեք տեղական ինքնակառավարման միավորին ներկայացվող պահանջներին համապատասխան համայնքների հետ: Այս խմբում 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 6) վարչական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 86.5%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 16.5%:

Այս խմբի համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերը վերջապես փոքր է 50%-ից՝ 42.0%, և զգալիորեն մեծացել են համայնքի բնակչությանը տարբեր ոլորտներում ծառայությունների մատուցման հնարավորությունները:

Աղյուսակ 6. 5-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	5,066,529.0	100.0				
	Վարչական բյուջե	4,384,714.7	86.5	4,384,714.7	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	833,892.7	16.5			833,892.7	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	2,149,210.9	42.4	1,841,908.5	42.0	307,302.4	36.9
2	Պաշտպանություն	408.0	0.0	408.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	81,687.6	1.6	134,467.5	3.1	-52,779.9	-6.3
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	379,243.3	7.5	226,209.7	5.2	153,033.7	18.4
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	416,236.5	8.2	206,308.6	4.7	209,927.9	25.2
7	Առողջապահություն	10,862.5	0.2	10,821.5	0.2	41.0	0.0
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	491,110.1	9.7	382,685.1	8.7	108,424.9	13.0
9	Կրթություն	1,249,032.1	24.7	1,144,286.8	26.1	104,745.3	12.6
10	Սոցիալական պաշտպանություն	254,207.2	5.0	253,209.7	5.8	997.5	0.1
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	186,609.2	3.7	184,409.2	4.2	2,200.0	0.3

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 5-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (81.7 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	190,000	
Համայնքի ղեկավարի տեղակալ	1	150,000	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	140,000	
Ֆինանսիստ-հաշվապահ	1	130,000	
Առաջատար մասնագետ	3	120,000	
1-ին կարգի մասնագետ	2	100,000	
2-րդ կարգի մասնագետ	2	80,000	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Համակարգչային օպերատոր	1	80,000	
Վարորդ	1	80,000	
Տնտեսվար	1	80,000	
Հավաքարար	1	70,000	
Պահակ	2	70,000	
Ընդամենը	17	1,780,000	21,360,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 5-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 81.7 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 5,073 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 57.3%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 5-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 31.5 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 34.6 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 42.4%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 5-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (միջին հաշվով 3.1 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 5-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 39%-ը: Ղա էլ նշանակում է, որ 5-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր

ծախսերի մոտ 61%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

6-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 120,0–250,0 մլն դրամի սահմաններում)

6-րդ խմբից սկսած՝ խմբերում ընդգրկված համայնքների թվերը շատ փոքր են: 6-րդ խմբում ընդգրկված են 18 համայնքներ, այդ թվում 11-ը՝ քաղաքային համայնքներ (Ապարան, Վեդի, Մեծամոր, Մարտունի, Տաշիր, Բյուրեղավան, Նոր Հաճըն, Քաջարան, Ջերմուկ, Եղեգնաձոր և Բերդ) և 7-ը՝ գյուղական համայնքներ (Արարատ գյուղ, Փարաքար, Նորատուս, Վարդենիկ, Նոր Գեղի, Ագատան և Ախուրյան), որոնց բյուջետային հնարավորություններն արդեն բավականին մեծ են: Այս խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 7) վարչական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 85.8%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 16.4%: Ֆինանսական այս ցուցանիշները համարյա չեն տարբերվում նախորդ՝ 5-րդ խմբի նույն ցուցանիշներից:

Այս խմբի համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում՝ առաջին անգամ, մեկ ոլորտի ծառայությունների մատուցման ծախսերը (կրթություն՝ 32.8%) գերազանցել է ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին ուղղված ծախսերին՝ 31.1%: Զգալիորեն աճել են նաև որոշ այլ ոլորտների ծախսերը, օրինակ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն՝ 10.7%, հանգիստ, մշակույթ և կրոն՝ 8.8%, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն՝ 7.7%, սոցիալական պաշտպանություն՝ 4.4% և այլն:

Աղյուսակ 7. 6-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	2,850,391.7	100.0				
	Վարչական բյուջե	2,444,894.8	85.8	2,444,894.8	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	466,258.3	16.4			466,258.3	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	851,022.9	29.9	759,141.8	31.1	91,881.1	19.7
2	Պաշտպանություն	30.0	0.0	30.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	46,600.6	1.6	28,404.8	1.2	18,195.8	3.9
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	402,625.4	14.1	262,302.6	10.7	140,322.8	30.1
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	272,199.2	9.5	187,881.1	7.7	84,318.1	18.1
7	Առողջապահություն	3,338.4	0.1	3,338.4	0.1	0.0	0.0
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	253,789.5	8.9	216,210.7	8.8	37,578.8	8.1
9	Կրթություն	896,108.8	31.4	802,147.1	32.8	93,961.7	3.8
10	Սոցիալական պաշտպանություն	108,294.4	3.8		4.4	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող	77,143.9	2.7	77,143.9	3.2	0.0	0.0

պահուստային ֆոնդեր*					
---------------------	--	--	--	--	--

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների.

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 6-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (158.4 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	210,000	
Համայնքի ղեկավարի տեղակալ	1	170,000	
Համայնքի ղեկավարի օգնական	1	90,000	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	160,000	
Բաժնի պետ	3	150,000	
Գլխավոր մասնագետ	3	130,000	
Առաջատար մասնագետ	4	120,000	
1-ին կարգի մասնագետ	3	100,000	
2-րդ կարգի մասնագետ	3	80,000	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Համակարգչային օպերատոր	1	80,000	
Վարորդ	1	80,000	
Տնտեսվար	1	80,000	
Հավաքարար	1	70,000	
Պահակ	2	70,000	
Ընդամենը	26	2,940,000	35,280,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 6-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 158.4 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 8,761 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 63.3%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 6-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 48.7 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 47.4 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 29.9%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 6-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային

ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից նույնիսկ ավելի քիչ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (միջին հաշվով - 1.3 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 6-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 31%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 6-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 69%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

7-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 250,0–500,0 մլն դրամի սահմաններում)

7-րդ խմբում ընդգրկված են 17 քաղաքային համայնքներ (Աշտարակ, Արտաշատ, Արարատ, Մասիս, Գավառ, Սևան, Վարդենիս, Ալավերդի, Սպիտակ, Ստեփանավան, Եղվարդ, Չարենցավան, Արթիկ, Գորիս, Սիսիան, Իջևան, Դիլիջան): Այս խմբի համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 8) վարչական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 86.4%, իսկ ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը՝ 17.0%:

Այս խմբի համայնքներում էականորեն իջել է ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին ուղղված ծախսերի տեսակարար կշիռը 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում՝ 24.7%, իսկ վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում՝ 25.8%: Այս խմբում շարունակում են գերիշխող մնալ կրթության՝ 36.5%, շրջակա միջավայրի պաշտպանության՝ 11.9%, հանգստի, մշակույթի և կրոնի՝ 10.5%, բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայության՝ 7.2%, ոլորտներում կատարվող ընթացիկ և կապիտալ ծախսերը:

Աղյուսակ 8. 7-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	5,911,070.9	100.0				
	Վարչական բյուջե	5,107,816.3	86.4	5,107,816.3	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	1,003,065.8	17.0			1,003,065.8	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	1,460,639.4	24.7	1,319,173.4	25.8	141,466.0	14.1
2	Պաշտպանություն	821.8	0.0	821.8	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	295,774.7	5.0	108,804.0	2.1	186,970.7	18.6
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	702,566.4	11.9	574,165.2	11.2	128,401.2	12.8
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	427,498.4	7.2	188,517.8	3.7	238,980.6	23.8
7	Առողջապահություն	871.5	0.0	871.5	0.0	0.0	0.0
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	621,291.7	10.5	511,893.9	10.0	109,397.8	10.9
9	Կրթություն	2,158,026.2	36.5	2,025,176.8	39.6	132,849.4	13.2
10	Սոցիալական պաշտպանություն	202,454.7	3.4	137,454.7	2.7	65,000.0	6.5
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող	240,937.3	4.1	240,937.3	4.7	0.0	0.0

պահուստային ֆոնդեր*						
---------------------	--	--	--	--	--	--

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով 7-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների աշխատակազմերի աշխատակիցների փաստացի թվաքանակները, աշխատավարձերի դրույքաչափերը և հաստիքային ցուցակները՝ խմբի միջին բյուջետային ընդհանուր ծախսեր (347.7 մլն դրամ) ունեցող համայնքի աշխատակազմի համար առաջարկվում է աշխատակիցների մոտավոր թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը, որոնց հիման վրա էլ կազմվել է այդ համայնքի աշխատակազմի՝ ստորև բերված հաստիքային ցուցակը՝

Հաստիքի անվանումը	Հաստիքային միավորը	Դրույքաչափը (դրամ)	Տարեկան գումարը (դրամ)
Քաղաքական և հայեցողական պաշտոններ			
Համայնքի ղեկավար	1	230,000	
Համայնքի ղեկավարի տեղակալ	1	180,000	
Համայնքի ղեկավարի խորհրդական	1	160,000	
Համայնքի ղեկավարի օգնական	1	110,000	
Համայնքային ծառայության պաշտոններ			
Աշխատակազմի քարտուղար	1	170,000	
Բաժնի պետ	5	160,000	
Գլխավոր մասնագետ	5	140,000	
Առաջատար մասնագետ	6	130,000	
1-ին կարգի մասնագետ	6	120,000	
2-րդ կարգի մասնագետ	6	100,000	
Տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձնակազմ			
Համակարգչային օպերատոր	2	100,000	
Վարորդ	1	100,000	
Տնտեսվար	1	80,000	
Հավաքարար	2	70,000	
Պահակ	3	70,000	
Ընդամենը	42	5,180,000	62,160,000

Համաձայն կազմված հաստիքացուցակի, 7-րդ խմբի միջին բյուջետային կարողություն ունեցող համայնքի (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ 347.7 մլն դրամ, բնակչության թիվը՝ 19,546 մարդ) ղեկավարի աշխատավարձը կազմում է Ազգային ժողովի պատգամավորի աշխատավարձի 69.4%-ը, որը բավարարում է համապատասխան օրենսդրական պահանջներին:

Հիմք ընդունելով համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների առաջարկվող թվաքանակն ու հաստիքացուցակը՝ կազմվել է 7-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 85.2 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ այդ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի ծախսերը կազմել են մոտ 85.9 մլն դրամ

(բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 24.7%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ 7-րդ խմբի համայնքների ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից մի փոքր ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (միջին հաշվով 0.7 մլն դրամով): Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների, 7-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 24.5%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 7-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 75.5%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

8-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը գտնվում են 500,0–5000,0 մլն դրամի սահմաններում)

8-րդ խմբում ընդգրկված են ընդամենը 7 քաղաքային համայնքներ (Գյումրի, Վանաձոր, Վաղարշապատ, Հրազդան, Աբովյան, Կապան և Արմավիր): Դրանք ՀՀ-ի մասշտաբով խոշոր քաղաքային համայնքներն են, որոնք ի վիճակի են իրականացնելու օրենքներով ՏԻՄ-երին վերապահված բոլոր լիազորությունները բավարար մակարդակով: Այս խմբի համայնքների 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 9) ֆոնդային բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 8.4%:

Այդ համայնքների 2011թ. վարչական բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ըստ գործառնական ուղղությունների կատարված ծախսերի տեսակարար կշիռները համապատասխանաբար կազմել են (նվազման կարգով)՝ կրթություն՝ 32.4%, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ՝ 23.7%, հանգիստ, մշակույթ և կրոն՝ 14.8%, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն՝ 11.8%, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն՝ 9.5%, տնտեսական հարաբերություններ՝ 3.0%, սոցիալական պաշտպանություն՝ 2.9% և հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր՝ 1.9%:

Աղյուսակ 9. 8-րդ խմբում ընդգրկված համայնքների 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառնական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	8,515,507.3	100.0				
	Վարչական բյուջե	7,907,719.4	92.9	7,907,719.4	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	719,155.8	8.4			719,155.8	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	2,104,842.8	24.7	1,874,523.9	23.7	230,318.9	32.0
2	Պաշտպանություն	300.0	0.0	300.0	0.0	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	500.0	0.0	500.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	-60,892.1	-0.7	233,825.2	3.0	-294,717.3	-41.0
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	970,470.6	11.4	933,752.9	11.8	36,717.8	5.1
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	1,017,089.4	11.9	751,682.2	9.5	265,407.2	36.9
7	Առողջապահություն	140.0	0.0	0.0	0.0	140.0	0.0

8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	1,386,303.3	16.3	1,174,066.7	14.8	212,236.6	29.5
9	Կրթություն	2,828,844.5	33.2	2,559,791.9	32.4	269,052.6	37.4
10	Սոցիալական պաշտպանություն	230,011.3	2.7	230,011.3	2.9	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	149,265.4	1.8	149,265.4	1.9	0.0	0.0

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

8-րդ խմբի միջին համայնքի (բնակչության միջին թիվը՝ 69,854 մարդ) բյուջետային միջին ընդհանուր ծախսերը կազմել են 1,216.5 մլն դրամ (աղյուսակ 1), իսկ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ծախսերը կազմել են մոտ 300.5 մլն դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 24.7%-ը): Պետք է նկատել, որ 8-րդ խմբի համայնքների բյուջեների՝ ըստ գործառական դասակարգման ծախսերի համամասնությունները շատ մոտ են 7-րդ խմբի համայնքների բյուջետային ծախսերի նույն ցուցանիշներին: Համաձայն կատարված մոտավոր հաշվարկների (համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների աշխատանքի վարձատրության ցուցանիշի մասով), կազմվել է 8-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5): Համաձայն այդ նախահաշվի, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 254.2 մլն դրամ բյուջետային ծախսեր: Հետևապես, կարելի է եզրակացնել, որ 8-րդ խմբի միջին համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 21.0%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 8-րդ խմբի միջին համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 79.0%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

9-րդ խումբ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերը մեծ են 5,0 մլդ դրամից)

9-րդ խմբում ընդգրկված է միայն Երևան համայնքը, որի 2011թ. բյուջեի ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 10) ֆոնդային բյուջեի ծախսերի տեսակարար կշիռը կազմել է 8.5%:

Երևանի 2011թ. վարչական բյուջեի ընդհանուր ծախսերում ըստ գործառական ուղղությունների կատարված ծախսերի տեսակարար կշիռները համապատասխանաբար կազմել են (նվազման կարգով)՝ կրթություն՝ 38.4%, տնտեսական հարաբերություններ՝ 20.1%, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ՝ 11.0%, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն՝ 10.3%, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն՝ 9.9%, հանգիստ, մշակույթ և կրոն՝ 3.4%, սոցիալական պաշտպանություն՝ 1.0% և պաշտպանություն՝ 0.1%:

Կազմելով Երևան քաղաքի աշխատակազմի պահպանման ծախսերի մոտավոր նախահաշիվը (հավելված 5), ստանում ենք, որ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով անհրաժեշտ է նվազագույնը մոտ 6.9 մլդ դրամ բյուջետային ծախսեր: Եթե նկատի ունենանք, որ Երևանի 2011թ. բյուջետային ընդհանուր ծախսերը փաստացի կազմել են մոտ 52.5 մլդ դրամ (աղյուսակ 1), իսկ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ծախսերը փաստացի կազմել են մոտ 7.0 մլդ դրամ (բյուջեի ընդհանուր ծախսերի 13.4%-ը), ապա պետք է եզրակացնել, որ Երևան համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերը ՏԻՄ-երի կողմից ավելի շատ են կատարվել, քան դրանք անհրաժեշտ են եղել (մոտ 0.1 մլդ դրամով): Համաձայն մոտավոր հաշվարկների, 9-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի

հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմում է ոչ ավելի, քան 13.2%-ը: Դա էլ նշանակում է, որ 9-րդ խմբի համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մոտ 86.8%-ը կարելի է ուղղել ՏԻՄ-երի կողմից այլ ոլորտներում ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների կատարման ֆինանսավորմանը:

Աղյուսակ 10. Երևանի 2011թ. բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.					
		Ընդամենը բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Վարչական բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Ֆոնդային բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	52,494,778.6	100				
	Վարչական բյուջե	49,373,553.1	94.1	49,373,553.1	100.0		
	Ֆոնդային բյուջե	4,481,225.5	8.5			4,481,225.5	100.0
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	7,014,477.1	13.4	5,444,203.9	11.0	1,570,273.2	35.0
2	Պաշտպանություն	36,186.6	0.1	36,186.6	0.1	0.0	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ	2,021,489.0	3.9	9,907,660.3	20.1	-7,886,171.3	-176.0
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	5,431,500.5	10.3	5,102,803.7	10.3	328,696.8	7.3
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն	7,486,789.0	14.3	4,880,768.0	9.9	2,606,021.1	58.2
7	Առողջապահություն	154,369.9	0.3	7,690.0	0.0	146,679.9	3.3
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	7,786,297.2	14.8	1,654,072.5	3.4	6,132,224.8	136.8
9	Կրթություն	20,030,902.7	38.2	18,943,879.9	38.4	1,087,022.8	24.3
10	Սոցիալական պաշտպանություն	495,273.2	0.9	495,273.2	1.0	0.0	0.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	2,037,493.3	3.9	2,901,015.1	5.9	496,478.2	11.1

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդի ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Ամփոփելով, համայնքների դասակարգված 9 խմբերի 2011թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ըստ գործառական դասակարգման ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի կատարված և սույն մեթոդաբանությամբ մոտավոր հաշվարկված ծախսերի տեսակարար կշիռների ֆինանսական ցուցանիշների համեմատությունը բերված է աղյուսակ 11-ում:

Աղյուսակ 11. ՀՀ համայնքների 2011թ. բյուջեներում ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով փաստացի կատարված և մեթոդաբանությամբ հաշվարկային ծախսերի տեսակարար կշիռների համեմատական ցուցանիշները, %

Հ/հ	Ցուցանիշի անվանումը	1-ին խումբ	2-րդ խումբ	3-րդ խումբ	4-րդ խումբ	5-րդ խումբ	6-րդ խումբ	7-րդ խումբ	8-րդ խումբ	9-րդ խումբ
1.	Փաստացի ընդհանուր բյուջեի ծախսերում, %	114.7	83.2	67.8	53.1	42.4	29.9	24.7	24.7	13.4
2.	Փաստացի վարչական բյուջեի ծախսերում, %	86.4	79.1	68.1	55.3	42.0	31.1	25.8	23.7	11.0
3.	Հաշվարկային ընդհանուր բյուջեի ծախսերում, %	> 100	70.0	60.0	50.0	39.0	31.0	24.5	21.0	13.2
4.	Ծախսային այլ ուղղություններին մնացորդը	< 0	30.0	40.0	50.0	61.0	69.0	75.5	79.0	86.8

ընդհանուր բյուջեի ծախսերում, %										
--------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Այսպիսով, վերը նշված համայնքների խմբերի բյուջետային ծախսային քաղաքականության համեմատական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ առաջին երեք խմբերի համայնքներում բյուջետային միջոցների զգալի մասն ուղղվում է համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերին: Այս խմբերի համայնքներն իրենց բնակիչներին մատուցում են շատ սահմանափակ թվով ծառայություններ, հիմնականում՝ մշակույթի, կրթության, սոցիալական պաշտպանության և գյուղատնտեսության (անասնաբուժության) բնագավառներում: Համայնքների 4-րդ խմբից սկսած՝ նրանց բյուջետային միջոցների աստիճանական մեծացման շնորհիվ, ՏԻՄ-երի կողմից մատուցվող ծառայությունների շրջանակն աստիճանաբար ընդլայնվում է: Արդեն 5-րդ խմբից սկսած՝ համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերում չի գերազանցում 50%-ի սահմանը և այդ համայնքներն իրենց բնակիչներին մատուցում են օրենքով նախատեսված գրեթե բոլոր ծառայությունները:

4.2 Համայնքների ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը ՏԻՄ-երի կողմից ծառայությունների մատուցման բնագավառում

ՏԻՄ-երի կողմից համայնքի բնակչությանը առաջնահերթ պետք է մատուցվեն օրենքով նրանց վերապահված այն ծառայությունները, որոնց համար առկա են համայնքի սեփականություն համարվող համապատասխան ենթակառուցվածքներ: Դրանց պահպանումը, շահագործումն ու կենսունակության ապահովումը պահանջում են ամենամյա համապատասխան ֆինանսական միջոցներ: Ուստի համայնքի սեփականություն համարվող ենթակառուցվածքների բնականոն շահագործումն ապահովելու և բնակչությանը համապատասխան ծառայություններ մատուցելու համար համայնքի բյուջեում անհրաժեշտ է նախատեսել համապատասխան ընթացիկ և կապիտալ ծախսեր, ինչպես նաև, անհրաժեշտության դեպքում, փնտրել և գտնել ֆինանսավորման այլ աղբյուրներ:

Այդ աշխատանքների պլանավորման համար անհրաժեշտ է հիմք ընդունել համայնքի սեփականություն համարվող գույքի ամենամյա տարեվերջյան գույքագրման և տեխնիկական հետազոտման արդյունքները, որտեղ պետք է արտացոլվեն ոչ միայն ենթակառուցվածքների ընթացիկ ֆիզիկական վիճակը, այլև նրանց կենսունակությանը և շահագործմանը վտանգ սպառնացող թերությունները: Այսինքն՝ ՏԻՄ-երի կողմից յուրաքանչյուր տարի պետք է կազմվեն համապատասխան թերությունների ակտեր՝ ըստ սեփականություն համարվող ենթակառուցվածքների, տարանջատվեն դրանց պահպանման, շահագործման և նորոգման համար անհրաժեշտ ընթացիկ և կապիտալ աշխատանքների ցանկերը: Ընթացիկ աշխատանքների համար պետք է կատարվեն տարեկան ծախսերի հաշվարկներ (համապատասխան նախահաշիվների կազմամբ), իսկ կապիտալ աշխատանքների համար պետք է նախապատրաստվեն համապատասխան նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթեր, որոնք ենթակա են քննարկման և հաստատման համայնքի ՏԻՄ-երի կողմից:

Համայնքի ավագանու նիստում՝ քննարկման արդյունքում, որոշվում է համայնքային ծառայությունների մատուցման առաջնահերթությունները, ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի կատարման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների

աղբյուրները, որոնք կարող են լինել ինչպես բյուջետային, այնպես էլ արտաբյուջետային: Համայնքային որոշ ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ ծախսերի հանրագումարից ելնելով՝ սահմանվում են ծառայությունների մատուցման վճարների չափերը, որոնք համայնքի ղեկավարի ներկայացմամբ հաստատում է համայնքի ավագանին: Այդ վճարները կարող են լինել ծառայությունների մատուցումն ինքնաձախսածածկող կամ մասնակի ծախսածածկող: Հատկացումներ կարող են նախատեսվել ինչպես համայնքի բյուջեում (սուբսիդիաների և դրամաշնորհների տեսքով), այնպես էլ ՀՀ պետական բյուջեում (ինչպես օրինակ, ոռոգման ջրի մատակարարման համար):

Ի վերջո, համայնքային ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների չափերը և դրանց ծախսման ուղղությունները պլանավորվում են համայնքի գալիք տարվա բյուջեում, որը, համապատասխան աշխատանքային և հանրային քննարկումներից հետո, համայնքի ղեկավարի ներկայացմամբ քննարկում և հաստատում է համայնքի ավագանին:

Համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի գումարից հանելով ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի գումարը՝ ստացվում է այն գումարը, որը պետք է բաշխվի ՏԻՄ-երի կողմից մատուցվող ծառայությունների միջև՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման: Այդ բաշխումը կատարելիս, հիմնվելով վերոնշյալի վրա՝ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ համայնքային ծառայությունների հետևյալ դասակարգումը՝

- *համայնքի կողմից մատուցվող վճարովի ծառայություններ*, որոնց սահմանված վճարները պետք է ապահովեն ծառայությունների ինքնաձախսածածկում (օրինակ, խմելու ջրի մատակարարում և ջրահեռացում, ոռոգման ջրի մատակարարում, աղբահանություն և այլն),
- *համայնքի կողմից մատուցվող մասնակի վճարովի ծառայություններ* (օրինակ, նախադպրոցական և արտադպրոցական կրթություն, մշակույթ, սպորտ և այլն),
- *ամբողջությամբ համայնքի բյուջեի հաշվին մատուցվող ծառայություններ* (օրինակ, սանիտարական մաքրում, կանաչապատում, բարեկարգում, ներհամայնքային ճանապարհների ու փողոցների, համայնքի սեփականություն համարվող այլ ենթակառուցվածքների պահպանում և շահագործում)
- *պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորություններով սահմանված հանրային ծառայություններ*, որոնց ֆինանսավորումը կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին:

Ստորև ներկայացվում են ՏԻՄ-երի կողմից մատուցվող հանրային հիմնական ծառայությունների առանձնահատկությունները՝ ֆինանսական միջոցների ապահովման տեսանկյունից:

Համայնքի խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունը Հայաստանում մատուցվում է երկու եղանակով՝

- 1) կենտրոնացված ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունը մատուցվում է մրցույթով ընտրված օպերատորի կողմից: Այդ դեպքում ծառայության մատուցման ծախսերը ներառված են անկախ մարմնի՝ ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից հաստատված 1 խմ ջրի վճարի (սակագնի) մեջ: Բացի այդ, համայնքների ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերում կապիտալ ծախսեր

կատարելու համար ՀՀ պետական բյուջեում նախատեսվում և կատարվում են լրացուցիչ միջոցներ:

- 2) ՏԻՄ-երն ինքնուրույն են մատուցում համայնքի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունը: Այդ դեպքում ծառայության մատուցման ծախսերը պետք է մտնեն 1 խմ ջրի հաշվարկային սակագնի մեջ, ներառյալ ՀՀ պետական բյուջե փոխանցվող ռեսուրսավճարը՝ 1 խմ ջրի համար 1 դրամի չափով: Համայնքի ավագանին, հիմք ընդունելով ծառայության մատուցման հաշվարկային ծախսերը, քննարկում և սահմանում է համայնքի տարածքում ծառայության մատուցման վճարի չափը (սակագին) 1 խմ ջրի համար, որը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն ծածկել ծառայության մատուցման ծախսերը: Երկրորդ դեպքում ծառայության մատուցման ծախսերը լրավճարվում են (սուբսիդավորվում են) համայնքի բյուջեից: Համայնքի ղեկավարը՝ հիմնվելով համայնքի ավագանու սահմանած խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայության մատուցման վճարի չափի վրա, պետք է կազմակերպի և ապահովի դրա գանձումը ծառայությունից օգտվող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից, իսկ սուբսիդավորվող ծառայության մատուցման դեպքում՝ համայնքի բյուջեից նաև կատարի համապատասխան ընթացիկ և/կամ կապիտալ ծախսեր:

Համայնքի ոռոգման ջրի մատակարարման ծառայությունը Հայաստանում ևս մատուցվում է երկու եղանակով՝

- 1) ոռոգման ջրի մատակարարումն իրականացնում են իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող ջրօգտագործողների սպառողական ընկերությունները (ԶՍԸ): Այդ դեպքում համակարգի շահագործման բոլոր ծախսերը ներառվում են ոռոգման 1 խմ ջրի սակագնի մեջ, ներառյալ ռեսուրսավճարը¹¹: Ոռոգման ջրի սակագինը հաստատում է ԶՍԸ ընդհանուր ժողովը:
- 2) ՏԻՄ-երն ինքնուրույն են մատուցում համայնքի ոռոգման ջրի մատակարարման ծառայությունը: Այդ դեպքում գործում է ոռոգման ջրի սակագնի հաշվարկման և սահմանման նույն մեխանիզմը, ինչ կիրառվում է խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայության մատուցման 2-րդ տարբերակի դեպքում:

Համայնքի բազմաբնակարան բնակելի շենքերի սպասարկման և շահագործման ծառայության մատուցման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները գոյանում են բնակելի շենքերի բնակարանների և այլ տարածքների սեփականատերերի պարտադիր վճարներից (որը հաստատում է կամ բնակելի շենքերի կառավարման մարմինը՝ համատիրության կամ կառավարման այլ ձև ընտրած մարմնի ընդհանուր ժողովը, կամ համայնքի ավագանին, եթե բնակելի շենքում որևէ կառավարման մարմին չի ձևավորվել), անդամավճարներից և վարձավճարներից, կամավոր ներդրումներից և այլ միջոցներից, այդ թվում համայնքի բյուջեի միջոցներից՝ սեփականության իր մասին համապատասխան կամ որպես ՏԻՄ-երի կամավոր լիազորության իրականացման ֆինանսավորում, որի իրականացման կարգը և ֆինանսավորման չափը սահմանում է համայնքի ավագանին: Ծառայության մատուցման համար ՀՀ պետական բյուջեից ևս կարող են կատարվել նպատակային հատկացումներ՝ ընթացիկ կամ կապիտալ սուբվենցիայի տեսքով:

¹¹ Տարբեր մայրուղիներում և ջրանցքներում ռեսուրսավճարը տարբեր է: Օրինակ, Սևանա լճից վերցրած 1 խմ ջրի ռեսուրսավճարը 0.91 դրամ է:

Այս ոլորտում համայնքի ծախսային քաղաքականությունը ձևավորելիս, ՏԻՄ-երը պետք է նկատի ունենան, որ ՀՀ կառավարությունը 2011թ.-ին ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետությունում բազմաբնակարան բնակարանային ֆոնդի կառավարման, պահպանման և շահագործման բարելավման հնգամյա ռազմավարական ծրագիրը»¹²:

Համայնքի աղբահանության և սանիտարական մաքրման ծառայության մատուցումը կարգավորվում է 2011-ին ընդունված «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենքով¹³: Համաձայն օրենքի, աղբահանության ծառայությունն ինքնածախսածածկվող է, աղբահանության վճարի սակագինը սահմանում է համայնքի ավագանին՝ օրենքով սահմանված նվազագույն և առավելագույն չափերի սահմաններում: Համայնքի տարածքի սանիտարական մաքրման ծառայության մատուցումն ամբողջովին դոտացիոն է: Ծառայության մատուցման ծախսերը հաշվարկվում են՝ ելնելով համայնքի սանիտարական մաքրման սխեմայից, որը հաստատում է համայնքի ավագանին՝ համայնքի ղեկավարի ներկայացմամբ: Համայնքի բյուջեում, բացի այս ծառայությունների մատուցման ընթացիկ ծախսերից, կարող են նախատեսվել և կատարվել նաև կապիտալ ծախսեր՝ աղբահանության և սանիտարական մաքրման համակարգերում ներդրումներ կատարելու նպատակով:

Համայնքի կանաչ տարածքների խնամքի, կանաչապատման, ներհամայնքային փողոցների և ճանապարհների, այլ տարածքների պահպանման, շահագործման, նորոգման, բարեկարգման, արտաքին լուսավորության ծառայությունների մատուցումն իրականացվում է հիմնականում համայնքի բյուջեի միջոցներով՝ ՏԻՄ-երի կողմից հաստատված ծախսերի նախահաշիվներին համապատասխան: Կապիտալ աշխատանքների կատարման համար ՏԻՄ-երը նախապես կազմում և հաստատում են համապատասխան նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթեր:

Ներհամայնքային հասարակական տրանսպորտի ծառայության մատուցումը համաֆինանսավորվում է ծառայության մատուցման վճարներից և տվյալ համայնքի բյուջեի միջոցներից, և իրականացվում է մրցույթներով ընտրված ուղևորափոխադրումներ իրականացնող կազմակերպությունների կողմից¹⁴: Համայնքի ավագանին սահմանում է ներհամայնքային հասարակական տրանսպորտից օգտվելու սակագինը, երթուղիները և կանգառների տեղերը: ՏԻՄ-երը տալիս են նաև համայնքի տարածքում մարդատար և երթուղային տաքսիների ծառայություն մատուցելու թույլտվություններ: Համայնքի բյուջեում պլանավորվում և կատարվում են կանգառների կառուցապատման, պահպանման, շահագործման և նորոգման աշխատանքների գծով համապատասխան ընթացիկ և կապիտալ ծախսեր:

Համայնքի սեփականություն համարվող կրթական (նախադպրոցական, դպրոցական, արտադպրոցական), մշակութային, մարզական, առողջապահական, սոցիալական նշանակության ենթակառուցվածքների պահպանման, շահագործման, նորոգման և ջեռուցման, այդ ոլորտներում համայնքի բնակչությանը ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ ընթացիկ և կապիտալ ծախսերը պլանավորվում և կատարվում են հիմնականում համայնքի բյուջեի միջոցներով, ինչպես նաև ՀՀ պետական բյուջեից

¹² «Հայաստանի Հանրապետությունում բազմաբնակարան բնակարանային ֆոնդի կառավարման, պահպանման և շահագործման բարելավման հնգամյա ռազմավարական ծրագիր»՝ ընդունված ՀՀ կառավարության 2011թ. սեպտեմբերի 29-ի նիստի հ. 38 արձանագրային որոշմամբ

¹³ «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 2011թ. հունիսի 23-ին

¹⁴ Համաձայն ՀՀ կառավարության 2001թ. օգոստոսի 16-ի թիվ 762-Ն որոշմամբ սահմանված մրցույթի ընթացակարգի:

տրվող սուբսիդիաներով, սուբվենցիաներով և օրենքով չարգելված այլ միջոցներով (նվիրատվություններ, օգնություններ, դրամաշնորհներ և այլն):

Նախադպրոցական կրթության համակարգի գործունեության իրավական, կազմակերպական և ֆինանսական հիմքերը կարգավորվում են «Նախադպրոցական կրթության մասին» ՀՀ օրենքով և մի շարք ենթաօրենսդրական ակտերով¹⁵: Մասնավորապես, նախադպրոցական կրթության համակարգը որոշակիորեն նորմատիվային կարգավորված է¹⁶:

Կրթության, մշակույթի, սպորտի ոլորտներում համայնքային կազմակերպությունների (բյուջետային կամ ոչ առևտրային) մատուցած ծառայությունների վճարների դրույքաչափերը սահմանում է համայնքի ավագանին՝ համայնքի ղեկավարի ներկայացմամբ: Քանի որ այս ոլորտներում ՏԻՄ-երի կողմից մատուցած ծառայություններից օգտվող քաղաքացիներից գանձված վճարների գումարները, որպես կանոն, չեն բավարարում այդ ծառայություններն ամբողջ ծավալով մատուցելու համար, սովորաբար դրանք համաֆինանսավորվում են (ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն) համայնքի բյուջեից:

ՏԻՄ-երը պետք է նկատի ունենան նաև այն հանգամանքը, որ 2012թ.-ին այս ոլորտում ընդունվել է և գործում է «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ նոր օրենքը, որը կարգավորում է գրադարանների ստեղծման, գործունեության կազմակերպման և ֆինանսավորման հարաբերությունները¹⁷:

5. Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանության կիրառումը

Համայնքի բյուջետային ծախսային քաղաքականության սույն մեթոդաբանության մշակման ընթացքը վերահաստատեց այն համոզմունքը, որ այդպիսի քաղաքականության լիարժեք ձևավորման և արդյունավետ իրականացման համար, այդուհանդերձ, անհրաժեշտ է ունենալ ՏԻՄ-երի՝ օրենքով սահմանված լիազորությունների իրականացման նվազագույն արժեքների հաշվարկման մեթոդաբանություններ, համապատասխան կարգեր, նորմեր և նորմատիվներ, որպեսզի ՏԻՄ-երը կարողանան հեշտությամբ և ճշգրտությամբ կազմեն և հաստատեն համայնքի բյուջեի ծախսերի հիմքում դրվող փաստաթղթերը՝ բյուջետային ծախսերի նախահաշիվները և հայտերը: Քանի որ նման նորմեր և նորմատիվներ ՀՀ համայնքների համար ՀՀ օրենսդրությամբ առայժմ հիմնականում սահմանված չեն (հատկապես հանրային ծառայությունների մատուցմանը վերաբերող լիազորությունների մասով), ՏԻՄ-երը ներկայումս կարող են ձևավորել և իրականացնել իրենց համայնքի ծախսային քաղաքականությունը՝ ելնելով իրենց համայնքի առանձնահատկություններից: Համայնքը բնորոշող բազմաթիվ գործոնները՝ աշխարհագրական դիրքը, բնակչության թիվը, վարչական տարածքի չափը, ռելիեֆը, բնակլիմայական պայմանները, համայնքի սեփականություն համարվող ենթակառուցվածքների առկայությունն ու վիճակը և այլն, իրենց ուղղակի ազդեցությունն են թողնում համայնքի բյուջետային կարողության

¹⁵ «Նախադպրոցական կրթության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 2005թ. նոյեմբերի 15-ին

¹⁶ Համաձայն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2007թ. թիվ 29-Ն «ՀՀ պետական և համայնքային նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների օրինակելի հաստիքացուցակը, խմբերի խտությունը, նորմատիվները հաստատելու մասին» հրամանի

¹⁷ «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-90, 10 ապրիլի 2012թ.

(ունակության) վրա: Համայնքի ծախսային քաղաքականության առաջարկված մեթոդաբանությունը հիմնվում է այն գաղափարի վրա, որ ՏԻՄ-երի կողմից համայնքի բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների ծավալը, մատչելիությունը և որակը անմիջական կախվածություն ունեն համայնքի բյուջեի ընդհանուր եկամուտների/ծախսերի մեծությունից:

Համայնքի ծախսային քաղաքականության մեթոդաբանությունը գործնականում կիրառելու համար, ՏԻՄ-երն, առաջին հերթին, պետք է նկատի ունենան, որ յուրաքանչյուր տարի ՀՀ վարչապետի համապատասխան որոշմամբ սահմանված ժամկետներում պետական լիազոր մարմինը (տվյալ դեպքում՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը) մշակում և ՀՀ մարզպետարանների միջոցով ՏԻՄ-երին է տրամադրում վերջիններիս համար պարտադիր և խորհրդատվական բնույթ կրող մեթոդական ցուցումներ ու ուղեցույցեր, որոնք ՀՀ գործող բյուջետային օրենսդրության շրջանակներում կանոնակարգում են համայնքի գալիք տարվա բյուջետային գործընթացը՝ յուրաքանչյուր տարի կոնկրետացնելով համայնքի բյուջեի կազմման հիմքում դրվող՝ ՀՀ պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով և նպատակային դրամաշնորհների հաշվարկման համար անհրաժեշտ ելակետային տվյալների ներկայացման կարգը և ժամկետները, պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման և նպատակային հատկացումներ (սուբվենցիաներ) ստանալու նպատակով ծախսերի հաշվարկման համար սահմանված նորմերը և նորմատիվները, բյուջետային ծախսերի նախահաշիվների ձևերը, բյուջետային միասնական ձևերը, և այլ ցուցումներ ու ուղեցույցեր: Մասնավորապես, համայնքի 2013թ. բյուջետային ծախսերի նախահաշիվները կազմելիս, ՏԻՄ-երը պարտավոր են կիրառել նախահաշիվների՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի կողմից հաստատված ստորև թվարկված օրինակելի ձևերը՝

- ա) բյուջետային հիմնարկի պահպանման ծախսերի նախահաշիվի միասնական օրինակելի ձևը¹⁸, որն առաջարկվում է նաև այլ՝ պետական և համայնքային ոչ բյուջետային հիմնարկների համար,
- բ) բյուջետային հիմնարկի արտաբյուջետային միջոցների գոյացման և տնօրինման նախահաշիվի միասնական օրինակելի ձևը՝ ըստ անհրաժեշտության¹⁹,
- գ) բյուջետային հիմնարկների կողմից բյուջետային հատկացումների հաշվին իրականացվող ծախսերի (ելքերի) առանձին տեսակների նախահաշիվի օրինակելի միասնական ձևը՝ ըստ անհրաժեշտության²⁰, որը նախատեսված է պետական կամ համայնքային ենթակայության հիմնարկների կողմից ՀՀ պետական կամ համայնքի բյուջեով նախատեսված հատկացումների հաշվին իրականացվող ծախսերի (ելքերի) առանձին տեսակների (օրինակ, սուբսիդիաների, դրամաշնորհների տրամադրման, համայնքի պարտքի սպասարկման, համայնքի պատվերների իրականացման և այլն, բացառությամբ բյուջետային հիմնարկների պահպանման ծախսերի) նախահաշիվների կազմման և հաստատման համար:

Համայնքի բյուջեի նախագծի և բյուջետային ծախսերի նախահաշիվների վերը նշված ձևերի լրացման ժամանակ ՏԻՄ-երը պետք է ղեկավարվեն ՀՀ ֆինանսների և

¹⁸ Հաստատվել է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարի 2007թ. հուլիսի 23-ի թիվ 597-Ն հրամանով

¹⁹ Հաստատվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2011թ. փետրվարի 23-ի թիվ 24-Ն հրամանով

²⁰ Հաստատվել է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարի 2007թ. հուլիսի 23-ի թիվ 597-Ն հրամանով

էկոնոմիկայի նախարարի 2007 թվականի հունվարի 9-ի թիվ 5-Ն հրամանով սահմանած բյուջետային դասակարգմամբ և կիրառման կարգով:

Պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի հաշվարկման համար որոշակի նորմեր և նորմատիվներ առայժմ սահմանված են միայն ՔԿԱԳ, սոցիալական և անասնաբուժական ծառայությունների համար:

Համայնքի ղեկավարը բյուջեի նախագիծը կազմում է՝ հիմնվելով համայնքի ավագանու կողմից ընդունված համայնքի զարգացման քառամյա ծրագրի վրա՝ տվյալ բյուջետային տարվա հիմնախնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների պլանավորման, բյուջետային համակարգի միասնականությունն ապահովող բյուջետային գործընթացի կազմակերպման համաձայնեցված սկզբունքների, բյուջետային դասակարգման, հաշվառման և հաշվետվության միասնական մեթոդաբանության հիման վրա²¹:

Համաձայն ՀՀ ֆինանսների նախարարության տրամադրած՝ համայնքի բյուջեի կազմման խորհրդատվական բնույթ կրող մեթոդական ուղեցույցի, համայնքի բյուջետային ֆինանսավորման հայտեր ներկայացնողներ կարող են հանդիսանալ՝

- համայնքի սեփականություն համարվող բյուջետային հիմնարկները,
- համայնքի աշխատակազմի առանձին ստորաբաժանումները:

Ցանկալի է, համայնքի ղեկավարին ներկայացվող բյուջետային հայտերը քննարկելու և դրանց ընթացք տալու համար, ստեղծել աշխատանքային խումբ կամ հանձնաժողով՝ համայնքի ղեկավարի գլխավորությամբ, որը կմշակի որոշակի չափանիշների միասնական համակարգ՝ ներկայացված բյուջետային հայտերը քննարկելու, գնահատելու և դրանցից լավագույններն ի հայտ բերելու համար:

Համայնքի ծախսային քաղաքականության սույն մեթոդաբանությունը կիրառելու համար յուրաքանչյուր համայնքի ՏԻՄ-երը պետք է իրականացնեն հետևյալ հաջորդական գործողությունները՝

1. Որոշել համայնքի տեղը սույն մեթոդաբանությամբ դասակարգված համայնքների խմբերից մեկում՝ ըստ բյուջետային կարողությունների չափորոշիչի՝ հիմք ընդունելով համայնքի արդեն եզրափակված տարվա բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մեծությունը:
2. Համեմատել այդ մեծությունը համայնքների տվյալ խմբի միջին բյուջետային կարողություններ ունեցող համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մեծության հետ՝ հիմնվելով սույն մեթոդաբանության աղյուսակ 1-ում հաշվարկված ցուցանիշների վրա, և որոշել համայնքի տեղը տվյալ խմբի ներսում:
3. Հաշվարկել համայնքի արդեն եզրափակված տարվա բյուջեի ընդհանուր, վարչական, ֆոնդային մասերի փաստացի կատարված ծախսերում ՏԻՄ-երի գործունեության բոլոր ոլորտներում կատարված ծախսերի մեծությունները և տեսակարար կշիռները (մասնաբաժինները)՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման՝ օգտագործելով աղյուսակներ 2-10-ի ձևը:
4. Հիմնավորել համայնքի աշխատակազմի աշխատակիցների թվաքանակը և աշխատավարձերի դրույքաչափերը և դրանց հիման վրա կազմել աշխատակազմի հաստիքային ցուցակը՝ համեմատելով դրանք սույն մեթոդաբանությունում տվյալ

²¹ «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք, 31-րդ հոդված, 2-րդ մաս

խմբի միջին բյուջետային կարողություններ ունեցող համայնքի համապատասխան ցուցանիշների հետ:

5. Տալ համայնքի բյուջեի ծախսերի գործառական դասակարգման՝ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ծախսերի տնտեսագիտական հիմնավորումները և կազմել այդ ծախսերի նախահաշիվը՝ հիմնվելով համայնքի աշխատակազմի հաստիքային ցուցակի վրա և դրա հոդվածների ցուցանիշները համեմատելով սույն մեթոդաբանության հավելված 5-ում բերված համապատասխան նախահաշվի նույն ցուցանիշների հետ:
6. Համեմատել համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով նախահաշվով կազմված և սույն մեթոդաբանությամբ հաշվարկված ծախսերի մասնաբաժինները և հաշվարկել համայնքի գործառական դասակարգման այլ ոլորտներին ուղղվող ծախսերի ընդհանուր մասնաբաժինը:
7. Հետազոտել համայնքի ենթակառուցվածքների տեխնիկական վիճակը և կազմել դրանց պահպանման, շահագործման և նորոգման ընթացիկ և կապիտալ աշխատանքների ցանկերը:
8. Որոշել համայնքի տարածքում ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման առաջնահերթությունները՝ ելնելով համայնքի առանձնահատկություններից:
9. Սահմանել համայնքի տարածքում ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման վճարների չափերը:
10. Նախապատրաստել (կազմել կամ պատվիրել) և հաստատել համայնքի ենթակառուցվածքներում կապիտալ աշխատանքների նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերը:
11. Կազմել և հաստատել ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման և կապիտալ աշխատանքների իրականացման ծախսերի նախահաշիվները՝ ներառելով համայնքի բյուջետային կազմակերպությունների պահպանման, շահագործման և նորոգման ծախսերը:
12. Կազմել, քննարկել և հաստատել համայնքի գալիք տարվա բյուջեն՝ օրենքով սահմանված բյուջետային գործընթացի շրջանակներում:
13. Իրականացնել ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցումը, կապիտալ աշխատանքները՝ գալիք տարվա բյուջեի կատարման շրջանակներում:
14. Մշտադիտարկել (մոնիթորինգի ենթարկել), վերահսկել և գնահատել ՏԻՄ-երի կողմից հանրային ծառայությունների մատուցումը՝ գալիք տարվա բյուջեի վերահսկման աշխատանքների շրջանակներում:
15. Գնահատել համայնքի տվյալ տարվա ծախսային քաղաքականության արդյունավետությունը:

Համայնքի ծախսային քաղաքականության սույն մեթոդաբանությունը հիմնվում է համայնքի աշխատակազմի և բյուջետային հիմնարկների կառուցվածքների, աշխատակիցների թվաքանակների, հաստիքային ցուցակների և աշխատավարձերի դրույքաչափերի օպտիմալացման վրա: Դրանից հետո միայն ՏԻՄ-երը կարող են վերլուծել և կանխատեսել բյուջետային միջոցների այն ծավալները, որոնք կարող են հատկացվել օրենքով ՏԻՄ-երին վերապահված հանրային ծառայությունների մատուցմանը: Իսկ յուրաքանչյուր տարի բնակչությանը մատուցվող հանրային ծառայությունների առաջնահերթությունների որոշումը յուրաքանչյուր համայնքի ՏԻՄ-եր կարող են յուրովի կայացնել՝ ելնելով համայնքի բնակչության կարիքներից և պահանջմունքներից, համայնքի սոցիալ-տնտեսական պայմաններից, համայնքի սեփականություն համարվող ենթակառուցվածքների առկայությունից և վիճակից, ինչպես նաև համայնքի այլ առանձնահատկություններից:

Անհրաժեշտ է մեկ անգամ ևս շեշտել, որ սույն մեթոդաբանությունը ՀՀ ՏԻՄ-երի համար պարտադիր բնույթ չի կրում, այն բացառապես խորհրդատվական է և նպատակաուղղված է՝ ՏԻՄ-երին օգնելու համայնքում ավելի նպատակային ու արդյունավետ ծախսային քաղաքականություն մշակելուն և իրականացնելուն:

Սկզբնաղբյուրներ

- ՀՀ Սահմանադրություն
- Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիա
- «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք
- «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք
- «Նախադարձական կրթության մասին» ՀՀ օրենք
- «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենք
- «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենք
- «Հայաստանի Հանրապետությունում բազմաբնակարան բնակարանային ֆոնդի կառավարման, պահպանման և շահագործման բարելավման հնգամյա ռազմավարական ծրագիր»՝ ընդունված ՀՀ կառավարության 2011թ. սեպտեմբերի 29-ի նիստի հ. 38 արձանագրային որոշմամբ
- ՀՀ համայնքների 2013 թվականի բյուջեների նախագծերի կազմման գործընթացում կիրառման համար պարտադիր բնույթ կրող մեթոդական ցուցումների և խորհրդատվական բնույթ կրող ուղեցույցների փաթեթ
- Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2004-2006թթ.), գիրք 2, Ղ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2008
- Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2007 և 2008թթ.), գիրք 3, Ղ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2009
- Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2009 և 2010թթ.), գիրք 4, Ղ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2011
- Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2011թ.), գիրք 5, Ղ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2012:

Հավելված 1

«Հ ՏԻՄ-երի լիազորությունների քանակական տվյալներն՝ ըստ առանձին տեսակների և գործունեության բնագավառների (առ 1-ը դեկտեմբերի 2012թ.)»

Հ/հ	Բնագավառը	Պարտադիր լիազորությունների թիվը		Պատվիրակված լիազորությունների թիվը		Կամավոր լիազորությունների թիվը	
		ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր	ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր	ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր
1.	Քաղաքացիների և տնտեսվարող սուբյեկտների իրավունքների պաշտպանություն*	8	0	8	0	0	0
2.	Ֆինանսներ	8	7	0	0	0	0
3.	Հասարակական կարգի պահպանություն	0	4	2	0	0	0
4.	Պաշտպանության կազմակերպում	3	3	0	0	3	3
5.	Քաղաքաշինություն և կոմունալ տնտեսություն	20	13	0	1	5	0
6.	Հողօգտագործում	5	1	3	4	2	0
7.	Տրանսպորտ (և ճանապարհաշինություն)*	4	4	1	2	1	0
8.	Առևտուր և ծառայություններ (սպասարկում)*	7	2	0	0	0	0
9.	Կրթություն, մշակույթ և երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքներ	1	2	1	1	5	3
10.	Առողջապահություն, ֆիզիկական կուլտուրա և սպորտ	1	3	0	4	3	3
11.	Աշխատանք և սոցիալական ծառայություն (սոցիալական պաշտպանություն)*	0	1	1	1	2	1
12.	Գյուղատնտեսություն	2	0	2	4	2	0
13.	Բնության և շրջակա բնական միջավայրի պահպանություն (բնապահպանություն)*	1	4	2	2	0	1
14.	Ավագանու հետ հարաբերություններ*	0	10	0	0	0	0
15.	Գործադիր իշխանության հանրապետական մարմինների և դրանց Երևանի տարածքային ծառայությունների հետ հարաբերություններ*	0	5	0	0	0	0
16.	Քաղաքացիական պաշտպանություն և արտակարգ իրավիճակներ*	0	2	0	0	0	0
17.	Էլեկտրոնային հաղորդակցություն, էլեկտրամատակարարում, ջրամատակարարում, գազամատակարարում*	0	2	0	0	0	0
	ԸՆԴԱՄԵՆՆԸ	60	63	20	19	23	11

*) «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում բերված՝ ՏԻՄ-երի լիազորությունների բնագավառների անվանումները տարբերվում են «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում բերված նույն բնագավառների անվանումներից: Եթե այդ անվանումները միմյանցից շատ չեն տարբերվում, ապա այդ տարբերությունը նշվել է փակագծերում, հակառակ դեպքում դրանք ձևակերպվել են որպես առանձին բնագավառներ:

Հավելված 2

ՀՀ համայնքների ընդհանուր իրավիճակն արտացոլող 2005-2011թթ. հիմնական ցուցանիշները*

Ցուցանիշի անվանումը	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թիվը տվյալ տարվա հունվարի 1-ի դր. (հազ. մարդ)	3,215.8	3,219.2	3,222.9	3,230.1	3,238.0	3,249.5	3,262.6
Մեկ ԱՄՆ դոլարի տարվա միջին փոխարժեքը (ՀՀ դրամ)	458	416	342	306	363	374	373
Տարեկան գնաճը (%)	100.6	102.9	104.4	109.0	103.4	108.2	107.7
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ընդհանուր եկամուտները, մլն. դրամ	32,565.4	40,639.9	49,533.4	51,720.8	52,582.4	84,933.8	87,342.4
ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհ. եկամուտների փաստացի կատարումը տար. հաստատված պլանի նկատմամբ	94.8	99.5	105.0	92.6	97.4	95.8	94.7
ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհ. եկամուտների փաստացի կատարումը տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ	84.3	86.9	90.9	89.0	96.7	95.6	90.2
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ընդհանուր ծախսերը, մլն. դրամ	32,600.8	39,552.8	53,647.0	55,643.7	49,358.0	82,623.8	89,112.6
ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհ. ծախսերի փաստացի կատարումը տար. հաստատված պլանի նկատմամբ	88.9	91.5	106.0	91.9	86.7	88.7	89.5
ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհ. ծախսերի փաստացի կատարումը տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ	79.8	80.5	81.7	85.6	85.8	86.7	84.4
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ընդհանուր ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ հանրային ծախսերում	6.9	6.9	7.2	6.7	5.2	8.5	8.8
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ընդհանուր ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ ՀՆԱ-ում	1.4	1.5	1.7	1.5	1.6	2.4	2.3
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ՝ առանց գնաճը հաշվի առնելու)	10,138	12,287	16,646	17,227	15,243	25,427	27,313
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ՝ գնաճը հաշվի առած)	10,077	11,931	15,914	15,677	14,725	23,500	25,210
ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար՝ առանց գնաճը հաշվի առնելու)	22.1	29.5	48.7	56.3	42.0	68.0	73.2
ՀՀ համայնքների բյուջեների ընթացիկ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհ. ծախսերում	79.1	76.7	66.2	71.5	80.8	75.7	71.1
ՀՀ համայնքների բյուջեների կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհ. ծախսերում	20.9	23.3	33.8	28.5	19.2	24.3	28.9

*) Աղբյուրները՝ www.armstat.am և www.minfin.am

Հավելված 3

«Հ համայնքների և Երևանի 2011թ. բյուջեների փաստացի ծախսերն՝ ըստ գործառական դասակարգման»

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.			
		«Հ համայնք-ի բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %	Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակ արար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	89,112,606.4	100	52,494,778.6	100
	Վարչական բյուջե	83,074,305.3	93.2	49,373,553.1	94.1
	Ֆոնդային բյուջե	8,778,160.8	9.9	4,481,225.5	8.5
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	23,126,622.1	26.0	7,014,477.1	13.4
2	Պաշտպանություն	39,702.4	0.1	36,186.6	0.1
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	734.0	0.0	0.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ, այդ թվում՝	2,220,032.9	2.5	2,021,489.0	3.9
4.1	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	28,986.3	0.0	0.0	0.0
4.2	Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	1,060,503.8	1.2	213,620.8	0.4
4.3	Վառելիք և էներգետիկա	154,541.6	0.2	0.0	0.0
4.4	Լեռնաարդյունահանում, արդյունաբերություն և շինարարություն	0.0	0.0	0.0	0.0
4.5	Տրանսպորտ	17,891,782.7	20.1	14,504,568.0	27.6
4.6	Կապ	997.3	0.0	0.0	0.0
4.7	Այլ բնագավառներ	5,290.0	0.0	0.0	0.0
4.8	Տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	10,017.5	0.0	0.0	0.0
4.9	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	-16,932,086.4	-19.0	-12,696,699.8	-24.2
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, այդ թվում՝	8,233,110.0	9.2	5,431,500.5	10.3
5.1	Աղբահանում	5,628,275.0	6.3	3,339,105.7	6.7
5.2	Վեղտաջրերի հեռացում	211,339.8	0.2	0.0	0.0
5.3	Շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքար	45,823.1	0.1	31,033.8	0.1
5.4	Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	64,597.5	0.1	0.0	0.0
5.5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանության գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	13,494.5	0.0	0.0	0.0
5.6	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	2,269,580.2	2.5	2,061,361.0	3.9
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն, այդ թվում՝	10,410,819.6	11.7	7,486,789.0	14.3
6.1	Բնակարանային շինարարություն	670,613.3	0.8	431,073.7	0.8
6.2	Համայնքային զարգացում	289,770.2	0.3	0.0	0.0
6.3	Ջրամատակարարում	2,723,546.3	3.1	2,113,724.5	4.0
6.4	Փողոցների լուսավորում	3,093,669.5	3.5	1,922,193.7	3.7
6.5	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	35,838.7	0.0	7,980.0	0.0
6.6	Բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	3,597,381.6	4.0	3,011,817.2	5.7
7	Առողջապահություն	179,011.2	0.2	154,369.9	0.3
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	11,483,108.6	12.9	7,786,297.2	14.8
9	Կրթություն	28,985,972.1	32.5	20,030,902.7	38.2
9.1	Նախադպրոցական կրթություն	10,605,377.5	11.9	5,119,340.2	9.8
9.2	Տարրական ընդհանուր կրթություն	5,605,519.9	6.3	5,508,781.4	10.5
9.3	Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	6,588,556.5	7.4	6,501,448.7	12.4
9.4	Արտադպրոցական դաստիարակություն	4,504,712.2	5.1	1,612,789.7	3.1
9.5	Կրթություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,681,806.0	1.9	1,288,542.7	2.5
10	Սոցիալական պաշտպանություն	2,160,083.2	2.4	495,273.2	0.9
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	2,273,410.2	2.6	2,037,493.3	3.9

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների.
«Հ համայնքների բյուջեներում՝ 2,739,859.7 հազ. դրամ, Երևանի բյուջեում՝ 1,360,000.0 հազ. դրամ:

ՀՀ համայնքների և Երևանի 2011թ. բյուջեների փաստացի ծախսերն՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2011թ.			
		ՀՀ համայնքների բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ* (Ա+Բ+Գ)	89,112,606.4	100	52,494,778.6	100
Ա	ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ*	80,834,265.9	90.7	48,510,031.3	92.4
1	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝	18,026,958.0	20.2	4,218,886.9	8.0
	<i>Աշխատողների աշխատավարձեր և հավելավճարներ</i>	<i>15,203,854.0</i>	<i>17.1</i>	<i>3,720,601.9</i>	<i>7.1</i>
	<i>Սոցիալական ապահովության վճարներ</i>	<i>2,823,104.0</i>	<i>3.1</i>	<i>498,284.9</i>	<i>0.9</i>
2	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռք բերում	31,571,301.3	35.4	22,985,756.4	43.9
3	Տոկոսավճարներ	5,582.5	0.0	0.0	0.0
4	Սուբսիդիաներ	16,718,193.3	18.8	10,585,362.4	20.2
5	Դրամաշնորհներ	3,161,272.0	3.5	1,422,034.9	2.7
6	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	1,690,968.0	1.9	79,292.8	0.2
7	Այլ ծախսեր*, այդ թվում՝	9,659,990.7	10.8	9,218,698.0	17.6
	<i>Պահուստային միջոցներ*</i>	<i>2,273,410.2</i>	<i>2.6</i>	<i>2,037,493.3</i>	<i>3.9</i>
	<i>Համայնքի բյուջեի վարչական մասի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային մաս կատարվող հատկացումներ</i>	<i>2,739,859.7</i>	<i>2.6</i>	<i>1,360,000.0</i>	<i>2.6</i>
Բ	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	25,764,218.3	28.9	17,225,984.0	32.8
1	Հիմնական միջոցներ	25,683,879.5	28.8	17,193,908.3	32.8
2	Պաշարներ	56,379.8	0.1	32,075.6	0.0
3	Բարձրարժեք ակտիվներ	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Զարտադրված ակտիվներ	23,959.0	0.0	0.0	0.0
Գ	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՄՈՒՏՔԵՐ	-17,485,877.8	-19.6	-13,241,236.7	-25.2
1	Հիմնական միջոցների իրացումից մուտքեր	-7,877,041.5	-8.8	-7,484,809.3	-14.3
2	Պաշարների իրացումից մուտքեր	0.0	0.0	0.0	0.0
3	Բարձրարժեք ակտիվների իրացումից մուտքեր	-9,580.0	0.0	0.0	0.0
4	Զարտադրված ակտիվների իրացումից մուտքեր	-9,599,256.3	10.8	-5,756,427.4	-11.0

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

1-ին խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	4,810.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	4,560.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	3,660.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	800.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	250.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	200.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	30.0
	- Կապի ծառայություններ	20.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագալությունների ծախսեր, այդ թվում	50.0
	- Ներքին գործուղումներ	20.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	30.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	200.0
	- Վարչական ծառայություններ	10.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	40.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	50.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	20.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	30.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	50.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	200.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	150.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	50.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	100.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	60.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	40.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	100.0
	- պահուստային միջոցներ	70.0
	- այլ ծախսեր	30.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	250.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	250.0
	- Շենքեր և շինություններ	150.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	70.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	30.0
2.	Պաշարներ	
3-4.	Բարձրարժեք ակտիվներ, Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

2-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	7,190.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	6,690.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	5,040.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	1,500.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	400.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	300.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	60.0
	- Կապի ծառայություններ	40.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	100.0
	- Ներքին գործուղումներ	40.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	60.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	400.0
	- Վարչական ծառայություններ	20.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	80.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	100.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	40.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	60.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	100.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	400.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	300.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	100.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	200.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	120.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	80.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	150.0
	- պահուստային միջոցներ	100.0
	- այլ ծախսեր	50.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	500.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	500.0
	- Շենքեր և շինություններ	300.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	140.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	60.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

3-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	13,000.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	12,000.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	8,880.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	2,820.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	820.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	600.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	120.0
	- Կապի ծառայություններ	100.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	180.0
	- Ներքին գործուղումներ	80.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	100.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	620.0
	- Վարչական ծառայություններ	40.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	120.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	150.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	60.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	100.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	150.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	800.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	600.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	200.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	400.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	250.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	40.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	110.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	300.0
	- պահուստային միջոցներ	200.0
	- այլ ծախսեր	100.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	1,000.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	1,000.0
	- Շենքեր և շինություններ	600.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	300.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	100.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

4-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	20,700.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	19,000.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	14,100.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	4,300.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	1,250.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	900.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	200.0
	- Կապի ծառայություններ	150.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	270.0
	- Ներքին գործուղումներ	120.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	150.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	880.0
	- Վարչական ծառայություններ	70.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	180.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	200.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	100.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	150.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	180.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	1,200.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	900.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	300.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	700.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	400.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	100.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	200.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	600.0
	- պահուստային միջոցներ	300.0
	- այլ ծախսեր	300.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	1,700.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	1,700.0
	- Շենքեր և շինություններ	1,000.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	500.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	200.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

5-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	31,500.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	28,200.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	21,360.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	5,840.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	1,400.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	1,000.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	220.0
	- Կապի ծառայություններ	180.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	340.0
	- Ներքին գործուղումներ	150.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	190.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	1,100.0
	- Վարչական ծառայություններ	100.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	220.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	240.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	110.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	200.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	230.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	1,700.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	1,200.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	500.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	1,300.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	700.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	200.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	400.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	1,000.0
	- պահուստային միջոցներ	500.0
	- այլ ծախսեր	500.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	3,300.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	3,300.0
	- Շենքեր և շինություններ	2,000.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	800.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	500.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

6-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	48,680.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	44,280.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	35,280.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	7,600.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	1,750.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	1,200.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	320.0
	- Կապի ծառայություններ	230.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	450.0
	- Ներքին գործուղումներ	200.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	250.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	1,400.0
	- Վարչական ծառայություններ	150.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	250.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	300.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	150.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	250.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	300.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	2,100.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	1,500.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	600.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	1,900.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	1,000.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	300.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	600.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	1,400.0
	- պահուստային միջոցներ	700.0
	- այլ ծախսեր	700.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	4,400.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	4,400.0
	- Շենքեր և շինություններ	2,800.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	1,000.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	600.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Զարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

7-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	85,160.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	77,160.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	62,160.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	13,000.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	2,400.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	1,500.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	500.0
	- Կապի ծառայություններ	400.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	700.0
	- Ներքին գործուղումներ	300.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	400.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	3,400.0
	- Վարչական ծառայություններ	200.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	400.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	500.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	250.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	450.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	600.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	3,500.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	2,500.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	1,000.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	3,000.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	1,500.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	500.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	1,000.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	2,000.0
	- պահուստային միջոցներ	1,000.0
	- այլ ծախսեր	1,000.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	8,000.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	8,000.0
	- Շենքեր և շինություններ	5,000.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	2,000.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	1,000.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

8-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	254,200.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	239,200.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	217,600.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	18,600.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	3,400.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	2,000.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	800.0
	- Կապի ծառայություններ	600.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	1,200.0
	- Ներքին գործուղումներ	500.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	700.0
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	4,200.0
	- Վարչական ծառայություններ	300.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	700.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	1,000.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	400.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	800.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	1,000.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	5,000.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	3,500.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	1,500.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	4,800.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	2,500.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	800.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	1,500.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	3,000.0
	- պահուստային միջոցներ	1,500.0
	- այլ ծախսեր	1,500.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	15,000.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	15,000.0
	- Շենքեր և շինություններ	10,000.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	3,000.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	2,000.0
2.	Պաշարներ	
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	

ՆԱԽԱՀԱՇԻՎ

9-րդ խմբի համայնքի ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով բյուջետային ծախսերի՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Բյուջետային ծախսերի անվանումները	Նախ. գումարը, հազ. դրամ
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ (Ա+Բ), այդ թվում՝	6,900,000.0
Ա.	ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	5,400,000.0
1.	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝ աշխատավարձեր և սոցապ վճարներ	3,500,000.0
2.	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում, այդ թվում	1,700,000.0
2.1	Շարունակական ծախսեր, այդ թվում	20,000.0
	- Գործառնական և բանկային ծառայությունների ծախսեր	
	- Էներգետիկ ծառայություններ	10,000.0
	- Կոմունալ ծառայություններ	5,000.0
	- Կապի ծառայություններ	3,500.0
	- Գույքի և սարքավորումների վարձակալություն	1,500.0
2.2	Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր, այդ թվում	10,000.0
	- Ներքին գործուղումներ	100.0
	- Արտասահմանյան գործուղումների գծով ծախսեր	9,900.0
	- Այլ տրանսպորտային ծախսեր	
2.3	Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում, այդ թվում	1,300,000.0
	- Վարչական ծառայություններ	1,000.0
	- Համակարգչային ծառայություններ	9,000.0
	- Աշխատակազմի մասնագիտական զարգացման ծառայություններ	
	- Տեղեկատվական ծառայություններ	12,000.0
	- Կառավարչական ծառայություններ	1,000.0
	- Կենցաղային և հանրային սննդի ծառայություններ	
	- Ներկայացուցչական ծախսեր	30,000.0
	- Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	1,247,000.0
2.4	Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	
2.5	Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր), այդ թվում	300,000.0
	- Շենքերի և կառույցների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	250,000.0
	- Մեքենաների և սարքավորումների ընթացիկ նորոգում և պահպանում	50,000.0
2.6	Նյութեր, այդ թվում	70,000.0
	- Գրասենյակային նյութեր և հագուստ	10,000.0
	- Գյուղատնտեսական ապրանքներ	
	- Վերապատրաստման և ուսուցման նյութեր	
	- Տրանսպորտային նյութեր	25,000.0
	- Շրջակա միջավայրի պահպանության և գիտական նյութեր	
	- Առողջապահական և լաբորատոր նյութեր	
	- Կենցաղային և հանրային սննդի նյութեր	
	- Հատուկ նպատակային այլ նյութեր	35,000.0
3.	Տոկոսավճարներ	
4.	Սուբսիդիաներ	
5.	Դրամաշնորհներ	
6.	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	
7.	Այլ ծախսեր, այդ թվում	200,000.0
	- պահուստային միջոցներ	50,000.0
	- այլ ծախսեր	150,000.0
Բ.	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում	1,500,000.0
1.	Հիմնական միջոցներ, այդ թվում	1,490,000.0
	- Շենքեր և շինություններ	1,300,000.0
	- Մեքենաներ և սարքավորումներ	90,000.0
	- Այլ հիմնական միջոցներ	100,000.0
2.	Պաշարներ	10,000.0
3.	Բարձրարժեք ակտիվներ	
4.	Չարտադրված ակտիվներ	